

5

ROMANO VOŘI

ROMSKÁ DUŠE

květen 2011
ročník IX

CENA VÝTISKU: 20 Kč

5 STRAN Z 13. ROČNÍKU KHAMORA
HISTORIE ROMŮ NA ŠKOLÁCH
KOSOVSKÉ HEDERLEZI

VOĐORI PORADNA PRO NÁCTILETÉ

Máš problém s láskou, ve škole, s kamarádem, s rodinou, se světem, sám se sebou?
Nerozumíš si s rodiči, podrazila tě kamarádka, nevíš, jak vyznat lásku, jak se líbat, neberou tě do party, učitel si na tebe zasedl, váháš, co dělat po škole?
Naše psycholožka Ti okamžitě, anonymně a bezplatně odpoví na jakýkoliv dotaz v naší on-line poradně.
Svěř svůj problém do elektronického formuláře na webu www.romanovodori.cz a naše psycholožka Ti obratem odpoví.

Romano voďori je dvouměsíčník pro děti a náctileté:

- o všem, čím se lidé liší
- pro všechny, kteří respektují a vítají rozdíly mezi lidmi

Jeho redakci tvoří děti, žáci, odborníci - Češi, Romové, Vietnamci, Mongolové, Ukrajinci a další.

Chceš i TY být redaktorem Romano Voďori? Napiš nám na romano.vodori@gmail.com

K dostání ve vybraných základních školách a na internetu.

www.romanovodori.cz

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

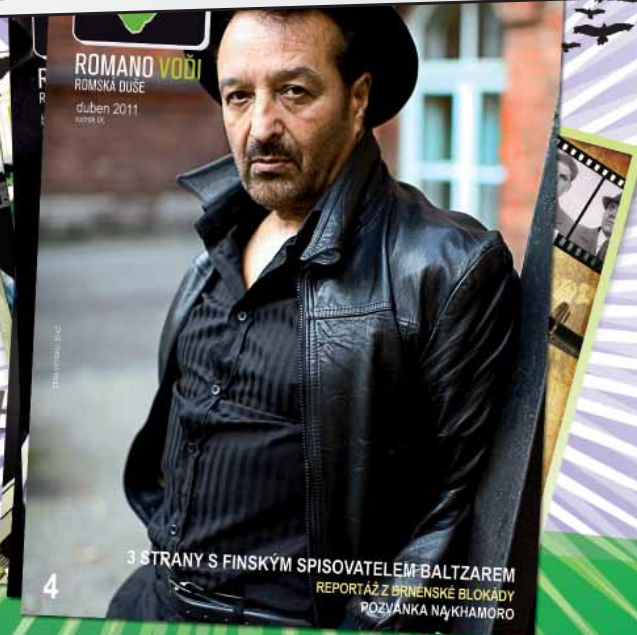
Zajímá vás, co hýbe světem Romů?

**PŘEDPLATTE SI ČASOPIS ROMANO VOĐI NA ROK 2011
A STAŇTE SE NAŠÍM PRAVIDELNÝM ČTENÁŘEM**

**KAŽDÝ MĚSÍC PŘEHLEDNÉ
INFORMACE DO VAŠÍ SCHRANKY**

- ZPRÁVY Z DOMOVA
- ZAHRANIČNÍ UDÁLOSTI
- SPORT
- KULTURA

**ROZHOVORY, REPORTÁŽE, PROFILY
ZAJÍMAVÝCH OSOBNOSTÍ, RECENZE
A MNOHO DALŠÍHO...**

**CENA VÝTISKU JE 20 Kč, PRO PŘEDPLATITELE 15 Kč.
PŘEDPLATNÉ SI MŮŽETE OBJEDNAT NA ADRESĚ: ROMEA, O. S., ŽITNÁ 49, 110 00 PRAHA 1, TEL./FAX: 257 329 667,
NA WWW.ROMEA.CZ, ČI PROSTŘEDNICTVÍM E-MAILU: ROMEA@ROMEA.CZ**

Časopis je svým zaměřením, obsahovou náplní i zpracováním vhodný pro každého, koho zajímá menšinová tematika. Pro toho, kdo pracuje s romskou komunitou, je její součástí nebo by prostě jen rád rozšířil své informace o této minoritě. ...**STAŇTE SE I VY NAŠÍM PRAVIDELNÝM ČTENÁŘEM...**

VEŘEJNÝ PROSTOR

Str. 2:

Zprávy z domova
Zdeněk Ryšavý

Str. 3

Zprávy ze světa
Kateřina Čopjaková

Str. 4

Rozhovor s pořadatelem protináčkovského koncertu J. Gáborem
Kateřina Čopjaková

Str. 5

Polemika: Jak uctít pietu v letech
Milouš Červencí x Čeněk Růžička

Str. 6

Rozsudek pro Křižanoviče
František Kostlán

Str. 7

První romská audience u papeže
Kateřina Čopjaková, ČTK

SPOLEČNOST

Str. 8

Anketa k Letům u Pisku
Kateřina Čopjaková

Str. 9

Rozhovor s režisérem spotu Ethnic Friendly V. Karasem
ROMEa, o.s.

Str. 10–13

Rasové vraždy
František Kostlán a Kateřina Čopjaková

Str. 14–15

Fotostory oslavy jara
Lukáš Houdek

Str. 16–17

Historie Romů na školách
Radka Steklá

KULTURA

Str. 18–19

Fotoesej z Khamora
František Beránek a Kateřina Čopjaková

Str. 20–21

Rozhovor se zpěvačkou Rayou
Kateřina Andršová

Str. 22

Výstava Segregace vážně škodí
Michal Kříž

Str. 23

Nový dokument o Luníku IX
Michal Kříž

Str. 24–25

Kulturní servis
Michal Kříž

LITERÁRNÍ ZÁPISNÍK

Str. 26–27

Hnedý Cigán, Čierny pes /Kávašo Rom, Kálo žukel
Karol Lazár

Foto titulní strana: František Beránek
Zadní strana: ARBE / Jarmila Balážová

Milí čtenáři,

minule jsem popisovala své dojmy z Brna, kde se 1. května více než dvanáct set lidí postavilo do cesty příznivcům Tomáše Vandase, aby nemohli procházet brněnskými ulicemi, tak jak neonacisté předem informovali. V tomto čísle se soustředím na něco pozitivnějšího, tedy alespoň zpočátku...

Jistě si všímáte, tedy doufám, že ano (!), jistých obsahových

i grafických změn časopisu. Pokoušíme se po devíti letech existence Romano vodí (Romskou duši) trochu zkrášlit, oprášit, učinit pro čtenáře snad zajímavější. Ptáme se vás prostřednictvím emailů, diskusí na sociálních sítích i v reálném životě, co by se vám líbilo. Názory se ale pochopitelně velmi liší, záleží na věku, pohlaví, zájmech, koneckonců i vzdělání a rozhledu, možná i povaze, někdo tihne k vážným tématům a jiný si chce už od těch těžkých, nervy a city drásajících zpráv prostě totálně odpočinout. No a pak ale dělejte časopis, když nemáte možnost zaměřit se na přesně určenou cílovou skupinu lidí! Jenže my si ten luxus soustředit se například jen na teenagery či třicetileté ženy prostě dovolit nemůžeme. A tak obsahově zařazujeme materiály tak, aby si v Romano vodí něco zajímavého našel pokud možno každý člen rodiny, váš tatínek, maminka, bratr, možná i dcera a hlavně vy! No, není to lehké, ale vy nám můžete pomoci svými tipy, radami, přáními, nápadem... Pište nám na e-mailovou adresu uvedenou v tiráži, nebo si nás například pod Romano vodí najdete na vzpomínané sociální síti Facebook.

A teď už k číslu....

Ráda bych upozornila na smutný, ale bohužel potřebný materiál na stranách 10–13. Je věnovaný výročí tragických rasových vražd. První dva díly jsme otiskli hned na počátku roku, teď vzhledem k datům a dalším tragickým výročím pokračujeme, abychom připomenuli okolnosti rasové vraždy Tibora Berkiho a Milana Lacka.

A teď už jen pozitivně....

Obálku zdobí fotka dětí a mladých lidí na defilé účastníků světového romského festivalu Khamoro. Ostatně, nezaneadatelná část tohoto čísla je věnovaná právě třináctému ročníku akce, která probíhá tradičně v Praze každý poslední květnový týden a nabízí množství zajímavých setkání. Někteří jsme učinili za vás... tak například to se zpěvačkou Rayou. Neuvěřitelně energickou dámou, která ve svém věku stále zpívá, tančí, vystupuje, společně se svou dcerou Natašou, synem Alecem a zbytkem rodiny, která žije v Norsku, ale původně pochází z Ruska. Zнала se a přátelila s Vladimírem Vysockým. Dokonce s ním hrála na jednom jevišti.

V Norsku organizuje romský festival Yagori, hraje ve filmech. Zkrátka je plná života... víc se dozvíte z avizovaného, dle mého názoru velmi poutavého rozhovoru Kateřiny Andršové s touto významnou romskou umělkyní. Uvnitř Romano vodí naleznete článků samozřejmě víc a nezapomeňte, že nás skutečně zajímají vaše reakce.... Příjemné čtení!

Jarmila Balážová

Místostarostka Vsetína: Romové z Poschlé nedluží městu 13 milionů, je to dezinformace

Vsetín, 30. 5. 2011

Na pravou míru uvedla místostarostka Vsetína Květoslava Othová informace o výši dluhů, které mají romští obyvatelé lokality Poschlá vůči městu. Původní informace, která se před nedávnem objevila v médiích, totiž hovořila o hrozivých třinácti milionech korun. Tato suma se však netýká jen lokality Poschlá, ale celého Vsetína. Romských obyvatel Poschlé, které Jiří Čunek přestěhoval do kontejnerů ze zbouraného pavlačového domu, se týká částka téměř tři milionů, které jsou z větší části dluhem, jenž sebou obyvatelé Poschlé přinesli a který částečně splácí. Dluhy od roku 2006 činí na Poschlé 288 000 Kč, tedy cca 8000 Kč na jednu rodinu v průměru. Další dluhy město vymáhá na celém území, jejich součet činí deset milionů korun.

„Celková čísla mohou být velmi zavádějící, celkový objem dluhů se totiž týká celého města a částka deseti milionů korun tu byla už v roce 2006. Rozhodně ale nemůžeme říct, že by se většina oné částky týkala obyvatel stávající Poschlé nebo bývalého pavlačového domu,“ uvedla pro server Romea.cz místostarostka.

www.mestovsetin.cz

Martin Holík

Experti vystoupili z pracovní skupiny MŠMT

Praha, 30. 5. 2011

Více než padesát expertů vystoupilo z pracovní skupiny, jež měla připravit naplňování Národního plánu inkluzivního vzdělávání (NAPIV). Ministr školství Josef Dobeš (VV) podle nich tomuto tématu nevěnuje dostatek pozornosti a nekoná žádné konkrétní kroky na podporu romských nebo postižených žáků. „Od nástupu ministra Dobeše se celý proces inkluze školství více méně zastavil. Nechceme MŠMT vytvářet zástěrku, že vše funguje, protože opak je pravdou,“ uvedla pro Romano vodi Dáša van der Horst, ředitelka české pobočky Amnesty International.

Odborníci na lidskoprávní problematiku například z organizací Amnesty International, Člověk v tísni, Agentury pro sociální začleňování a dále některých univerzit a neziskových spolků uvádějí, že za současných podmínek nelze očekávat, že vzdělávací politika povede k maximálnímu úspěchu každého jednotlivce při naplňování jeho individuálních vzdělávacích potřeb ve školách hlavního vzdělávacího proudu.

Ministr školství Josef Dobeš kritiku expertů odmítá a dokonce uvádí, že za jeho působení došlo naopak k zintenzivnění inkluze nejen romských dětí.

Rasismus na Facebooku v podání starosty Kmetiněvsi

Kmetiněves/Praha,
24. 5. 2011

Starosta Kmetiněvsi a zároveň kandidát TOP 09 v březnových doplňovacích senátních volbách na Kladensku Luděk Kvapil poslal na facebookovou zeď Mezinárodního dne boje proti HOMOFOBII rasistický

příspěvek: „... na rovinu! Homosexuálové mi nevadí, když neotravují, ale cikáni mi vadí zcela určitě!! i když neotravují a nenasírají - což vlastně neexistuje!! :)))“ Svůj rasistický názor pak Kvapil obhajoval i v následující diskusi, kde se někteří uživatelé Facebooku nad rasismem pana starosty pozastavili.

Potom, co se ale od něj distancovalo vedení TOP 09 a tvrdě jeho výroky zkřížovalo, starosta obrátil a označil své výroky za nešťastné a nevhodné. „Vzít zpět je nelze. Slušným Romům jsem však připraven se omluvit,“ uvedl Kvapil. „Je mi velmi líto, že se člověk, který byl spojovaný se stranou TOP 09, dopouští tak silných výroků proti menšinám. Celý život jsem bojoval za lidská práva a je pro mě nesnesitelné, že by TOP 09 měla nést stopy takového jednání,“ okomentoval věc Karel Schwarzenberg, předseda TOP 09.

Karel Holomek rezignoval na post člena romské rady

Brno, 20. 5. 2011

Karel Holomek, někdejší poslanec politopadové České národní rady a předseda Společenství Romů na Moravě (SRNM), rezignoval na členství v Radě vlády pro záležitosti romské komunity. Předseda SRNM je po Anně Šabatové,

Archiv Romea

kteřá nedávno rezignovala na funkci v Radě vlády pro lidská práva, další osobností, které vadí přehlížení lidských práv současnou vládou. Holomek je zklamán tím, že Rada, kterou pokládá za nejfundovanější instituci a která má předpoklady účelně a efektivně radit vládě a také zabráňovat svou kritikou přijímání rozhodnutí, je obecně nepřispívající ke zlepšení pozice romské menšiny, je vládou ignorována.

„Velkým zklamáním pro mne bylo vyústění projektu Školiciho a informačního centra romského holocaustu v Hodoníně u Kunštátu, které nebylo svěřeno pro tento účel profesionálně i morálně připravenému Muzeu romské kultury v této oblasti pracující celých 20 let, nýbrž zcela mimo jakoukoliv logiku v této věci neznalému a nepřipravenému Pedagogickému Muzeu Jana A. Komenského v Praze,“ uvádí Holomek v otevřeném dopise Petru Nečasovi. Předsedovi SRNM dále vadí působení ministra Dobeše v oblasti inkluzivního vzdělávání a omezování práce Sekce pro lidská práva při Úřadu vlády ČR.

USA:

Bílí Američané se cítí diskriminováni

Nová studie „Whites See Racism as a Zero-sum Game that They Are Now Losing“ (Běloši vnímají rasismus jako hru s nulovým součtem, v níž nyní prohrávají) psychologa Samuela Sommerse a jeho kolegy Michaela Nortona přinesla překvapivé výsledky.

Vzorek 209 amerických bělochů a 208 černochů vyznačil na škále 1 až 10 stupeň diskriminace dané etnické skupiny od roku 1950 do začátku nového tisíciletí.

Na rasismu vůči Afroameričanům v 50. letech se obě skupiny téměř shodly, přiřazená známka překročila devítku. Podle černošských respondentů rasismus vůči jejich skupině postupně klesá, stejný názor zastávají i běloši.

Velký rozdíl naopak vyplynul z výsledků týkajících se rasismu vůči bělochům: podle černochů je na úrovni známky blížící se dvojce, podle bělochů samých dosáhl téměř pětky.

„Je to celkem překvapivé zjištění, když se zamyslíte nad tím, že ve společnosti stále existuje velký nepoměr, z něž hůře vycházejí Afroameričané,“ řekl profesor Sommers listu The Independent a dodal, že podle bělochů je nejspíš rasismus hrou, ve které je vždy někdo vítězem a někdo poraženým.

dailymail.uk

MTI

Maďarsko:

Neprávem uvěznění Romové budou odškodněni

Trojice Romů, která byla v roce 2008 neprávem odsouzena za pokus o vraždu romské rodiny, dostane odškodnění. Ve skutečnosti žhářský útok na dům v obci Tarnabod nejspíš spáchala momentálně souzená čtveřice neonacistů, která má na svědomí dalších 19 protiromských zločinů.

Třem romským mladíkům přikl odškodnění soud v župě Heves ve městě Eger na severovýchodě Maďarska. Jedenáct nespravedlivě odsezených měsíců ve vězení vyčísil pro všechny na několik stovek tisíc korun. Při žhářském útoku našťastí nikdo z čtyřčlenné romské rodiny nezemřel.

Velká Británie:

AI si všímá slovenských zdí kolem romských čtvrtí

Laco Oravec

Podle výroční zprávy mezinárodní organizace Amnesty International (AI) jsou slovenští Romové nadále diskriminováni v oblasti školství, zdravotnictví a bydlení. Zvláště znepokojující jsou podle AI stále přibývající zdi mezi romskými a ostatními obydlími, např. v obcích Ostrovany, Michalany a Přešově, a pokračující segregace ve školství.

Nová vláda sice loni v květnu uznala, že segregace romských dětí ve školách je systémový problém, o pár měsíců později jej ale zametla pod koberec s tím, že dostala v této věci jen několik málo stížností.

Podobně to vypadá se zdi v obcích, které chudé Romy ještě více vylučují z občanského života. Podle slovenského ombudsmana Pavla Kandráče lidská práva nijak nepoškozuji.

EU:

Ministři práce a sociálních věcí sedmadvacítka jednali o Romech

V druhé polovině května ministři práce a sociálních věcí zemí EU projednávali celounijní rámec pro strategii začlenění Romů do společnosti, který před měsícem navrhla Evropská komise (EK). Podle EK je špatná sociální a ekonomická situace Romů problémem celé

Evropy, změnit by ji měla širší podpora vzdělání a větší přístup ke preventivní zdravotnické péči a sociálním bytům. Jednotlivé strategie, jak tohoto posunu dosáhnout, mají unijní země předat EK do konce letošního roku, ta pak bude kontrolovat, jak plán naplňují.

Podle náměstka tuzemského ministra práce a sociálních věcí Davida Kafky už má Česko strategii hotovou. „V České republice jsme už poměrně daleko v těchto úvahách a naše strategie, které máme až do roku 2025 jsou plně koherentní s tím, jak se ony strategie dohodly. I kdyby neexistovala evropská strategie, stejně bychom fakticky v intencích, které se dnes dohodly, postupovali.“

www.podborany.net

Nácky přehlušíme

S Josefem Gáborem o chystaném protestu proti příznivcům DSSS

Kateřina Čopjaková

Objevily se informace, že přerovský koncert, který chce přehlušit pochod neonacistů, je plánem Agentury pro sociální začleňování, nikoli Romů, jak je to prezentováno v médiích. Jak to tedy je?

No, tak to tedy určitě! Hned na začátku jsme se shodli ještě se dvěma Romáky, že je potřeba něco udělat, aby romské rodiny nezůstaly během pochodu bojící se doma. A během rozhovorů, někdy v první polovině května, z toho stále více a více vycházel koncert, ten už jsme plánovali s Agenturou a Člověkem v tísní. Zábava, která bude natolik dobrá, že nikoho žádný pochod zajímat nebude. Prostě přehlušit je a jejich hloupé názory.

Proč jste si zvolili zrovna tento způsob reakce na neonacistický pochod?

Blokáda nám nepříjde úplně šťastná především kvůli bezpečnosti zúčastněných. Neradi bychom lidi vyzývali, ať se staví do cesty náckům. Nikdy nevíte, co se může stát. Zároveň zůstat doma nikomu nedodá na sebevědomí.

Kde koncert proběhne?

Vlastně asi třicet metrů od pochodu. Chceme, aby nás dobře slyšeli. Zároveň zůstane ve svém, tedy v Husově ulici, kde momentálně bydlí většina přerovských Romů. Ve známém ghettu kolem Škodovy ulice už je jen šest rodin, ostatní domy byly strženy.

Jaký je zatím program akce?

Účast nám zatím potvrdily čtyři kapely, tři romské a jedna neromská. Program stále ale doladujeme. Jasný je začátek v jedenáct hodin, 25. června, a předpokládáný konec v šest.

Podpořily vás (podobně jako při blokádě v Brně) nějaké známé osobnosti?

Zatím ne. Snad to ještě přijde. Na posledním jednání se ale objevil exministr pro lidská práva Michael Kocáb a také páter František Ližna poslal svého zástupce. Myslíme si, že i předseda Zelených Ondřej Liška, vzhledem k tomu, že se podobných akcí účastní pravidelně, také přijede.

Jak jste vnímal přítomnost exministra Kocába na setkání o koncertu?

Jsem rád, že nás podpořil, i když ne se všemi jeho názory souhlasím.

Dorazí podle vás lidé z řad místní majority?

Ne. Určitě ne. Vztahy mezi Romy a majoritou jsou v Přerově na bodu mrazu.

Proč tomu tak je?

Samozřejmě tomu nepomohla nedávná hospodská rvačka mezi dvěma Romy a dvěma gádži, po které zůstal jeden z gádžů těžce zraněný. Na druhou stranu jsou vztahy v Přerově mezi majoritou dlouhodobě špatné. Máme tu tzv. klubové hospody, kam Roma nepustí s odůvodněním, že není členem, nebo herny, ve kterých Cikán prohrát peníze může, ale koupit si pití nesmí.

Archiv J. Gábora

„Nechceme se bát doma. Půjdeme se bavit.“

Co by tomu pomohlo?

Před pár dní jsem byl na konferenci v Olomouci s názvem Multikulturní dialog, a tam přerovská policejní mluvčí říkala, že z obávané Škodovy ulice nemají za posledních pár let hlášený žádný trestný čin. To kdyby se dostalo do médií a povědomí místních, by třeba mohlo pomoci.

Zároveň ale policejní mluvčí naznačovala, že už místní nemají energii se na policii obracet.

Tomu nevěřím. Když vám třeba ukradnou peněženku s kartami, doklady, prostě se vším, tak to přece půjdete vždycky nahlásit. To by se v policejních statistikách objevilo. Já jsem ve Škodově pět let bydlel, a nic hrozného se tam nedělo. Samozřejmě pobíhají tu děti, které se občas chovají neslušně, nadávají a plivou, ale to je asi tak všechno.

Jak se zatím postavilo k pořádání koncertu město a místní policie?

Ví o tom a nebyli proti. Schůzka, na které se mají domluvit detaily, bude za pár dnů.

Chystáte se na koncert s rodinou nebo raději kvůli bezpečnosti sám?

Přijdeme všichni, abychom ukázali, že jsme obyčejní lidé, a doufám, že to tak médií bude vnímáno. Ne jako v Brně, kdy podle nich na jedné straně stáli neonacističtí radikálové a na druhé romští radikálové.

// ZPRÁVY Z DOMOVA //

Ředitele Památníku Lidice Romové nepozvali
(18. 4. 2011, Písecké postřehy)

// ZPRÁVY Z DOMOVA //

ÚČASTNÍCI PIETNÍHO AKTU V LETECH
volali po odstranění vepřina (13. 5. 2011, ČTK))

// ZPRÁVY Z DOMOVA //

V LETECH U PÍSKU SE KONÁ TRADIČNÍ PIETA
za oběti nacismu (13. 5. 2011, ČT 24)*V čem vězí spor o způsobu uctění zavražděných Romů
během druhé světové války v Letech u Písku?*

JUDr. Milouš Červencí,

Památník Lidice, jako správce Kulturní památky Lety, poprvé pořádal ve spolupráci s Výborem pro odškodnění romského holocaustu (VPROH) pietní vzpomínku loni. Předpokládali jsme, a záštita ministra kultury i předchozí jednání s Úřadem vlády tomu nasvědčovaly, že obdobně budeme postupovat i letos. Proto jsme již s předstihem připravili scénář piety, aby korespondoval s našimi zkušenostmi při pořádání pietních vzpomínek v Lidicích, Ležákách, ale i na dalších místech, kde byly v ČR vypáleny obce za druhé světové války. Chtěli jsme, aby i pieta v Letech odrážela úctu válečným obětem v takovém duchu, jaký si zaslouží, a obdobně jako při prvním pietním aktu v roce 1995 pořádaném Okresním úřadem Písek, Radou pro národnosti, Kanceláří prezidenta republiky, MK ČR a obcí Lety, jsme získali podporu a součinnost Armády ČR. Pro tento postup jsme získali i podporu ČSBS a ČSOL a vytvořili předpoklady, aby i oběti v Letech získávaly trvalou úctu všech našich občanů a příslušných odborných i zájmových složek státu, protože bytostně vnímáme, že utrpení Čechů, Židů, Romů a Sintů ve druhé světové válce je společné a válečná historie Romů je součástí válečné historie této země. Pro nás jsou nevinné oběti tábora v Letech a následné řešení jejich osudu v Osvětimi identické s osudem obyvatel Lidic.

Pro tuto formu uctění památky nevinných romských obětí jsme však nenašli u VPROH porozumění a plně jsme respektovali dopis pana Růžičky, kterým nám oznámil, že si pietu v Letech nadále budou pořádat sami v duchu jejich tradic a kultury spíše jako skromnou rodinnou vzpomínku na jejich předky.

V tomto směru informovala dopisem vládní zmocněnkyně Monika Šimůnková i ministra kultury. Naši povinností bylo připravit pietní místo a jeho zázemí tak, aby plně vyhovovalo potřebám organizátorů piety, což jsme také učinili.

Z Úřadu vlády byl současně vznesen dotaz, zda bychom byli ochotni uskutečňovat každoročně pietní vzpomínku 1. srpna v souvislosti s uvažovaným Mezinárodním dnem romského holocaustu a v návaznosti na datum 1. srpna 1942, kdy byl tábor v Letech založen, eventuálně s využitím i data 8. srpna 1943, kdy byl tábor zrušen. Projevili jsme tomuto návrhu vstřícnost, ale zda se tento nápad ujme, nemáme dodnes tušení.

Osobně považuji tuto záležitost za uzavřenou s tím, že všechny úkoly týkající se naší péče o pietní místo a připomínání osudu nevinných romských obětí široké veřejnosti, studentům a pedagogům budeme nadále plnit v možnostech, kterými Památník Lidice disponuje.

Zvýšený zájem návštěvníků o toto místo je důkazem, že cesta, kterou jsme s využitím našich zkušeností na jiných pamětních místech zvolili, je účinná. Za šest měsíců minulého roku zhlédlo stálou expozici, a tudíž i pietní území v Letech, více než 10 500 návštěvníků a letos, od začátku dubna do konce května, je to již více než 2000 návštěvníků.

O to více mě mrzí vyjádření pana Čenka Růžičky v tisku i v projevech, že jsem nesplnil očekávání, nedodržel sliby a přestože vcelku uznává úpravu pietního místa, obrací stále pozornost médií a politiků k odstranění vepřina, aniž by uznal, že toto není úkolem, posláním a v silách Památníku Lidice, ale vlády a dalších příslušných institucí. Osobně bych byl rád, kdyby v dalších letech došlo k vzájemnému pochopení našich možností a cílů k oboustranné spokojenosti.

Autor je ředitelem Památníku Lidice

Čeněk Růžička,

Vzhledem k naší dosavadní činnosti jsme se o navýsost čestnou pozici správy Kulturní památky (KP) Lety ucházeli jako první. Avšak skupina Úřadu vlády, která zpracovávala návrh řešení jeho správy, nás informovala, že jako občanské sdružení tuto činnost vykonávat nemůžeme (později jsme zjistili, že to byla manipulace).

Nápad exministra pro lidská práva Michaela Kocába, aby se správcem Letů stal Památník Lidice (PL), jsme pak považovali za logický. Podmínkou však byl náš souhlas. Proto jsme vedení PL navštívili a dohodli se s ním na jisté spolupráci, spočívající v poskytnutí historických materiálů a na tom, že výkopové práce, které byly součástí projektu pietní úpravy, provedou Romové.

V píseckém regionu je devadesátiprocentní (ne-li vyšší) romská nezaměstnanost. Chtěli jsme, aby si Romové přivydělali. Vzhledem k pietní úpravě pohřebiště jsme v takovém postupu viděli i jistou symboliku, zanedbatelné nebylo ani případné pozitivní mediální využití. Ředitel PL Milouš Červencí nám takto domluvenou spolupráci přislíbil.

Chybou bylo, že jsme dohodu nestvrdili písemnou smlouvou. Naivně jsme se domnívali, že ředitel organizace spravující památník vyhlazených Lidic má jistý morální kredit. Mezitím vláda KP Lety Památníku Lidice do správy přidělila a od té chvíle se začaly dít věci. Památník vyhlásil výběrové řízení – a až po výběru zhotovitele jsme se dozvěděli, že si z nás ředitel Červencí vystřelil. To se stalo před konáním loňského pietního aktu a byl to důvod naší účast na něm odmítnout.

Za vypjaté situace a na výslovné přání Rady vlády pro záležitosti romské komunity jsme se – se sebezapřením – nakonec v symbolickém počtu pietního aktu zúčastnili s tím, že ty příští již budou pořádat pozůstalí. A opět nastaly tlaky, abychom se pořádání aktu vzdali.

Pozůstalí budou na místech odpočinku obětí nacismu, ať se to komu líbí, či ne, pořádat pietní akt i nadále. Souhlas se správcováním místa vraždění našich lidí Lidickým památníkem, získaný nečestným jednáním ředitele Červencí, jsme nuceni vzít zpět. Neumíme si představit, že by místo pohřebiště svojí přítomností znevažoval člověk, který pozůstalé opakovaně zmanipuloval.

Autor je předsedou Výboru pro odškodnění romského holocaustu ČR

Romští preventisté měli pravdu

Předseda litvínovské DSSS dostal podmínku

František Kostlán

Letos v červnu byl trestním příkazem odsouzen předseda litvínovské Dělnické strany sociální spravedlnosti Petr Křížanovič k podmíněčnému trestu odnětí svobody na šest měsíců, s odkladem na jeden rok, za spáchání trestného činu podpory hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka. Jde o součást známého „případu litvínovských preventistů“, kterým se server Romea.cz průběžně zabývá.

Několik romských preventistů litvínovské městské policie zastavilo loni v listopadu na sídlišti Janov předsedu litvínovské buňky DSSS Křížanoviče, který měl na hlavě kšiltovku, na níž bylo vyobrazeno logo Dělnické strany s ozubeným kolem. Žádali jej, aby čepici s hlavy sundal, protože podporou rozpuštěné Dělnické strany jednak porušuje zákon a jednak se tímto způsobem vystavuje nebezpečí, že jej kvůli tomu někdo napadne. Když tak odmítl učinit, jeden z preventistů mu čepici z hlavy sundal. Po Křížanovičově stížnosti napsal tehdejší starosta Litvínova Daniel Volák na městský web, že preventisté se dopustili trestného činu, že již s nimi neprodlouží smlouvu a statut preventistů zcela zruší.

Kdo je tady viník?

Litvínov podal na tři preventisty v čele s Miroslavem Kováčem trestní oznámení, policie však od něj upustila a celá věc se řešila jako přeštek. Kováč se nenechal zastrašit a podal na Křížanoviče trestní oznámení. Soud dal následně za pravdu jeho tvrzení, že Křížanovič nošením čepice s logem DS porušil zákon, jelikož propagací soudem rozpuštěné Dělnické strany propagoval i neonacismus.

Nejvyšší správní soud rozpustil DS, protože v programu, konání, idejích a symbolech strany nalezl xenofobní a šovinistické prvky, rasistický podtext a návaznost na hitlerovský nacionální socialismus. DS podle soudu podněcovala k násilí a usilovala o radikální změnu demokratického zřízení, uměle vytvářela pocity ohrožení, třeba ze strany imigrantů.

„Netěší mě fakt, že jsou v naší společnosti lidé tohoto typu, jakým je třeba pan Křížanovič, kteří potírají demokratické principy a uzurpují si právo na naši společnou vlast a domovinu nebo jen hledají způsob konfliktu a ohrožují životy žen, dětí, starců i mužů. Trestní oznámení jsem podával, protože Křížanovič nebyl schopen pochopit, že jemu samotnému hrozí jisté nebezpečí, ani fakt, že ohrožoval svým způsobem celou lokalitu obydlenou převážně Romy. Jsem rád, že soud uznal svým rozsudkem, že násilí není cesta k demokracii a rovnosti všech občanů. Dnešní generace by se měla odosobnit od předsudků z dob minulých a hledět dopředu k integritě a zkvalitnění života nás všech, protože jedině spolu můžeme vytvářet hodnoty pro naše potomky,“ sdělil Miroslav Kováč serveru Romea.cz a časopisu Romano voďi hned po rozsudku.

Klika s DSSS

O přístupu tehdejšího vedení města vypovídá počínání dnešního velitele litvínovské městské policie Martina Kliky, který byl v době „případu romských preventistů“ místostarostou Litvínova a aktivně se do tažení

Křížanovič nosí symboly zakázané Dělnické strany nadále (pochod DSSS letos v Novém Bydžově).

proti nim zapojil. Jak informuje jedna ze stránek DSSS, Klika byl v únoru letošního roku hostem schůze místní organizace DSSS v Litvínově.

„Debatu s ním byla zaměřena na bezpečnost v Litvínově, především v části Janov. Členové MO DSSS jej informovali o plánovaném nasazení stranických monitorovacích hlídek, které budou dohlížet na pořádek v problémových lokalitách města,“ informují extremisté na svém webu. Miroslav Kováč proti tomu protestoval u litvínovského starosty Milan Šťovička dopisem, v němž mimo jiné píše:

„Jsme nespokojeni se situací, kdy město přesouvá svoji působnost a kompetence na jinou politickou stranu (DSSS), nechává její hlídky (které nebyly řádně proškoleny, jsou odněkud z ulice, nemají žádný mandát, uvedenou lokalitu neznají, jsou napojeny na extrémistické skupiny Autonomní nacionalisté a Národní odpor), aby suplovaly práci města, Městské policie a Policie České republiky...“

Starostovi Milanovi Šťovičkovi (VV) se nelíbilo, že se Martin Klika (ČSSD) sešel se zástupci DSSS, aniž by o tom vedení města informoval. Podle něj velitel porušil povinnosti vyplývající z právních předpisů k vykonávané práci, proto i uvažoval o jeho výpovědi.

„Není pravda, že jsem na jednání se zástupci DSSS měl vystupovat jako velitel městské policie. Na toto jednání jsem byl pozván jako zastupitel města Litvínov a zároveň jako předseda ČSSD. Jednání jsem se zúčastnil ve svém volném čase a probírala se politická situace. Upozornění na možnost výpovědi tak považuji za neplatné a nedůvodné, nikdy nedošlo k porušení povinností,“ ohradil se velitel městské policie Martin Klika. Miroslav Kováč považuje počínání Kliky a místní DSSS za nebezpečné: „Byly to právě hlídky Dělnické strany a nynější DSSS, které stály u zrodu nepokojů a pokusu o opakovaný pogrom na litvínovském sídlišti Janov v roce 2008... Přítomnost těchto hlídek může opětovně vyústit v incident, který by odstartoval napětí mezi Romy a majoritní částí populace, třeba i na celostátní úrovni, jak se to již v minulosti odehrálo.“

Ještě není konec

Reakci bývalého starosty Litvínova, nyní prvního náměstka ministra spravedlnosti Daniela Voláka se redakci zjistit nepodařilo. Na dotazy zasláné mailem ani po urgenci neodpověděl. Ani Křížanovič není s rozsudkem úplně spokojen a proti rozhodnutí podá odpor, aby se celá kauza pojednala v hlavním líčení.

Romové poprvé u papeže

Dvě tisícovky Romů dorazily do Vatikánu, aby si připomněli blahořečení El Pelého

Kateřina Čopjaková, ČTK

Papež Benedikt XVI. vyzval druhý červnový týden Evropu, aby nezapomínala na „příliš málo uznávanou“ bolest z vyhlazování Romů v nacistických táborech a aby je v budoucnosti uchránila od všeho „trýznění“. Při historickém přijetí téměř dvou tisícovek romských poutníků z 20 evropských zemí ve Vatikánu apeloval také na Romy, aby se integrovali a začali s Evropou psát novou stránku dějin.

Masové vyvražďování Romů za nacismu je podle papeže Benedikta XVI. „ještě málo známým dramatem“ a evropské svědomí nemůže na takovou bolest zapomenout.

„Ať váš lid již nikdy není terčem trýznění, odmítání nebo pohrdání,“ citovala agentura AFP z papežova projevu.

Benedikt XVI. připomněl, že ve vyhlazovacích táborech byly barbarským způsobem zabity „tisíce žen, mužů a dětí“.

Upozornil, že také Evropa, která považuje rozmanitost národů a kultur za své bohatství, nabízí Romům nové možnosti. „Vážné problémy a předsudky přetrvávají (...) Vaši synové mají právo na lepší život,“ zdůraznil papež.

„Vyzývám vás, drazí přátelé, pojďme napsat spolu novou stránku dějin pro váš lid a pro Evropu!“

Papež vyzval Romy k účinné a loajální spolupráci, která povede k důstojnému začlenění rodin do evropské společnosti.

Za velmi důležité označil vzdělání. „Mnozí z vás jsou mladí a přejí si se vzdělávat a žít s ostatními a jako ostatní,“ řekl. „Důstojné bydlení a práce, vzdělání pro děti, to jsou základy, na nichž je třeba budovat integraci,“ dodal.

Mučedník El Pelé

kteří přežili koncentrační tábory: Cejiu Stojku, romské spisovatelky a výtvarnice z Rakouska, která přežila Osvětim a Bergen-Belsen, dvou mladých mužů, kteří vyrostli v táborech v Římě, a Romky ze Slovenska.

Cejia Stojka Svatému otci vyprávěla příběh své širší rodiny, která byla téměř celá během 2. světové války vyvražděna nacisty. Vyprávěla mu o tom, jak stále slyší výkřiky tesáků a stále cítí pach hořícího lidského masa. „Obávám se, že Osvětim stále existuje, pouze nyní spí,“ uvedla v proslovu k papeži Cejiu Stojka.

Papež také varoval poutníky před sektami a zdůraznil: „Církev je domov pro vás pro všechny.“

Spisovatelka Cejiu Stojka na audienci u papeže

Papež promluvil k Romům z 20 zemí světa

Benedikt XVI. avizoval, že audience není nijak politická a jedná se čistě o pastorační činnost. Otázka se nabízela zvláště proto, že se o Velikonocích dostal do konfliktu s římskou radnicí, která zdemolovala nelegální romský tábor. Skupina Romů se poté utábořila za hradbami u baziliky sv. Pavla.

První romský mučedník

Ceferino Jiménez Malla přezdívaný El Pelé se narodil roku 1861 v katalánské provincii Lérida ve Benavent de Segria, kde od útlého dětství pomáhal chudým a potřebným. Většinu svého života prožil ve městě Barbastro, kde i jako negramotný dosáhl významného postavení, stal se členem městské rady.

V době španělské občanské války u sebe skrýval pronásledovaného mladého kněze, byl ale udán a uvězněn. Ve vězení mu byla levičovými vojáky nabídnuta svoboda, pokud se veřejně vzdá své víry a zbaví se svého růžence. Odmítl a v srpnu roku 1936 ve věku 75 let byl popraven.

O 61 let později jej Jan Pavel II. za jeho statečnost a věrnost blahořečil, což je poslední stupeň před svatořečením. „El Pelé musí být na své cestě ke svatořečení pro vás příkladem a motivem pro plné začlenění vaší kultury do sociálního prostoru, který vás obklopuje. Ceferino Jiménez Malla ukázal všem, že láska ke Kristu nezáleží ani na rase a ani na kultuře.“

Co se vám vybaví, když se řekne koncentrační tábor Lety u Písku?

Jessica Duždová (18),
studentka oboru sociální práce

Nedávno jsme byli se školou na přednášce o genocidě Romů a Židů během druhé světové války, takže se mi hned vybavují všechny ty staré fotografie, které jsme tam viděli. A taky pocit velké ztráty a rány pro všechny.

David Tišer (26),
tiskový mluvčí festivalu Khamoro

Bída a hlad. Sice to byl oficiálně cikánský sběrný tábor, kde sice lidé neumírali v plynu, ale přesto to bylo neobyčejně trýznivé místo. A dnes? Dnes je to nedůstojnost, která se mi vybaví. Na místě utrpení lidí je vepřín, který ponižuje i každoroční pietní akt.

Lucie Sharrii Oráčková (18),
studentka 3. ročníku Střední odborné školy managementu a práva v Brně

Zbytečné utrpení mnohých Romů během druhé světové války zaviněné krutými lidmi.

Daniel Linart (17),
student sociální činnosti pro etnické skupiny v Ostravě

Pracovní tábor pro Romy, kde panovaly tak kruté podmínky, že jich zde během druhé světové války mnoho zahynulo. Ti, kteří veznění v něm přežili, byli internováni do polských vyhlazovacích táborů.

Martin Grinvalský (24),
moderátor pořadu České televize Romaři luma

Vybaví se mi slova jako utrpení, strach, bída, bezmoc. Ale samozřejmě, že z dnešního pohledu také Památník zavražděným Romům a s ním spojená úcta. Kontrastem je naopak stále přítomný vepřín, který místo piety zneuctňuje.

Hana Gunárová (22),
nezaměstnaná

Děs, že něco takového vůbec mohlo existovat, a doufám, že už se nic podobného nikdy nebude opakovat. Zároveň by se měl určitě odstranit vepřín, který tam stále je.

Ethnic Friendly má svůj reklamní spot

S jeho režisérem Vítem Karasem (32) o svobodě při natáčení

Romea, o.s.

www.nova.cz

Režiroval jste seriál z prostředí módního magazínu Dokonalý svět či české znění animovaného filmu Ratatouille. Jak jste se dostal k práci na reklamním spotu a navíc pro neziskovou organizaci?

To je úplně jednoduché, oslovila mě na to producentka Veronika Finková, s kterou jsme právě dělali ten Dokonalý svět. Ta nás zkontaktovala s ředitelem reklamní agentury Ogilvy. V podstatě nám to nabídla s tím, že by to pro nás mohla být vstupenka do světa reklamy.

Takže to byla vaše režijně první reklama?

V podstatě po mnoha letech ano.

V čem se liší práce na komerční zakázce od té pro neziskový sektor?

Rozhodně to všechno proběhlo v klidu, pohodě a s nadšením. Nebyl zde žádný tlak od klienta. Po natáčení zůstal opravdu příjemný pocit.

Pointa reklamního spotu k projektu Ethnic Friendly zaměstnavatel je založena na tom, že majorita má tendenci vidět Romy jen v jednom pozitivním světle - jako talentované hudebníky a v jiných situacích (třeba právě jako pracanty) je vlastně nezaznamenaná. Jak scénář vznikl a kdo je jeho autorem?

Vše bylo vlastně připraveno od agentury Ogilvy, takže konkrétního autora klipu neznáme. Ale ten nápad se nám opravdu moc líbil, takže nebyl důvod na něm nic měnit. Jen jsme jej chtěli vizuálně co nejlépe prodat.

Spot trvá přibližně půl minuty. Jak dlouho se natáčel a kolik lidí se na něm podílelo?

Pracovalo na něm kolem dvaceti lidí, co se týká štábu. S tím, že tam byla samozřejmě ještě dvacítko až třicítka komparzistů. A vzhledem k tomu, že na to nebyly žádné velké peníze, muselo se vše stihnout za jednu natáčecí noc. Všichni, kdo se na výrobě klipu podíleli, si nevzali vůbec žádný honorář nebo naprosto minimální. Zároveň to ale šlo stihnout, protože jsme mohli pracovat opravdu v klidu, za zády jsme neměli nikoho, kdo by na nás dohlížel a vymýšlel neustále nějaké změny.

Zábava je pro Romy, práce už méně!

Poslední úpravy a na plac.

Kde mohou čtenáři Romano vodí spot vidět?

Zatím mě nikdo neinformoval. Sám jsem zvědav.

Reklamní spot k projektu Ethnic Friendly zaměstnavatel můžete vidět od září v České televizi a už teď na www.romea.cz.

Ogilvy

Ogilvy

Od roku **1989** v Česku došlo k dvacítce vražd z násilí z nenávisti, většina obětí byli Romové, ale také alternativní mládež či zahraniční studenti. Zvláště v 90. letech končila řada případů kvalifikována jako trestné činy s nízkou sazbou, o kterých se psaly až na několik málo výjimek jen krátké noticky do černých kronik novin. Zpravodajský server Romea.cz a časopis Romano vodi pro vás připravili sérii článků k výročí jednotlivých úmrtí, jež přibližují atmosféru tehdejší doby z pohledu pozůstalých, novinářů a dalších aktérů dění. Zde jeho třetí a čtvrtý díl.

† 13. 5. 1995, Žďár nad Sázavou: Tibor Berki

František Kostlán

Píše se 13. květen 1995. V Letech u Písku, za přítomnosti prezidenta Václava Havla, probíhá odhalení pomníku Romům, které ve zdejších koncentračním táboře během druhé světové války připravila o život rasistická nenávist a násilí a s ní spojené.

Václav Havel zde, nikoli poprvé, poukázal na to, že osud obětí holokaustu pro nás zůstává trvalým varováním.

„Nebudeme-li rasistickému zlu čelit již v okamžiku jeho zdánlivě nevinných prvopočátečních projevů, přeroste ve fenomén skutečně vážný, nebezpečný, ohrožující celou společnost, a riskujeme tím, že později tomuto zlu již čelit nedokážeme, anebo mu budeme schopni čelit jen za cenu dalších lidských obětí... I dnes můžeme občas zaslechnout volání ‚Cikáni do plynu‘.

I dnes můžeme pozorovat lhostejnost k těmto projevům, tichou podporu těch, kdo takto křičí, zbabělé diváctví a obnovené dělení lidí podle etnického původu. Tomu všemu je třeba znovu a znovu čelit, protože jde o osvědčené zázemí rasismu,“ řekl Havel.

Násilník ubil Roma před jeho dětmi

Ve Žďáru nad Sázavou se ten samý den v noci odehrála událost, která má s odhalením pomníku v Letech a s Havlovými slovy přímou souvislost. Do domu Berkiových vtrhli násilníci a zavraždili otce pěti dětí Tibora Berkiho. Odehrálo se to asi hodinu před půlnocí. Čtyři rasisti (17 až 21 let) po násilném vniknutí do příbytku začali demolovat nábytek a vnitřní vybavení baseballovou pálkou a nalezenou sekyrou. Tibor Berki, majitel domu, se snažil násilníkům v řádění bránit. Jeden z útočníků ho vzápětí opakovaně udeřil baseballovou pálkou do zátylku a do hlavy. Berki po převozu do nemocnice zemřel na krvácení do mozku.

„Ten s pálkou mě chtěl také praštit, ale uhnula jsem, takže jsem to schytala jen do ramene. Začala jsem z okna ječet o pomoc. Naštěstí sousedka odnaproti hned volala policii a záchranku. Kdybych nekřičela, tak snad pobijí i děti,“ řekla k této události Berkiho žena Anna.

„Otec se začal bránit holýma rukama, ale neměl šanci. Všechno trvalo asi pět minut. Ten druhý bez pátky chytil sekyrku se železným topůrkem, která ležela v kuchyni, a začal rozbíjet zařízení. Sekal do všeho jak pominutý, až létaly třísky. Rozmáchl se i po mně, ale skrčil jsem se. Pak šel na otce,“ doplnil popis události Berkiho syn Jaroslav.

Etnická příslušnost rodiny (maďarští Romové) byla pro pachatele rozhodující. Útočníci, kteří Berkiovy osobně neznali, byli před činem spatřeni v hospodě, kde se domlouvali na tom, že „pudou na Cikány“. Média tehdy - na rozdíl od předchozích rasistických případů - kladla důraz na to, že podle mínění sousedů, policie, představitelů města i krajského státního zástupce šlo

Tibor Berki byl ubit ve svém domě.

o slušnou rodinu, že Berki byl člověk, který se staral o rodinu, chodil do práce (byl zaměstnán v pekárně) a nebyl trestán.

Věc demokracie

K pachatelům rasisticky motivovaných trestných činů přistupovala i tehdy česká společnost víceméně benevolentně, přístup politiků, policie i justice k předchozím rasistickým činům byl velmi vlažný. To se odrazilo i na rozhodnutí soudů v této kauze, přístup v důsledku Berkiho vraždy mírně zlepšili ministři a zákonodárci.

„Soudci, státní zástupci i policie nás informují, že skinheadi pocházejí z ‚dobrých rodin‘ a že se jednalo pouze o dětské hry. Když ale jde o romského chlapce, který něco ukradne, pak se o dítě z ‚dobré rodiny‘ nejedná,“ sdělila Jana Chalupová, tehdejší vedoucí odboru styku s veřejností kanceláře prezidenta republiky.

Vždycky se něco změní, až když někdo umře...

„Smrt Berkiho, kterému před vlastními dětmi vymlátili skinheads mozek z hlavy, se týká české demokracie. Komu by se příměr zdál silný, nechť si představí, že ‚bílí‘ jsou v menšině a baseballové pálky rozbíjí necikánské hlavy,“ dodal tehdy k celé záležitosti sociolog Ivan Gabal.

Ve výroční zprávě o stavu lidských práv v ČR za rok 1995 se uvádí: V České republice se dosud nepodařilo zajistit ochranu Romů před násilnými akty rasismu a diskriminace, které mají v posledních letech zřetelně vzestupnou tendenci a jejichž výsledkem jsou úmrtí a vážná trvalá zranění. Závazek ochrany menšiny před rasovým násilím není naplňován ani represivními složkami, ani prevencí, ať již bezpečnostní nebo výchovnou. Stát má tendenci reagovat až na akty násilného rasismu, a to zpravidla verbálními vyhlášeními a justičně, nikoliv aktivní politikou prevence.“

Epilog

Jedenadvacetiletý Zdeněk Podrázský byl obviněn z trestných činů vraždy, porušování domovní svobody a násilí proti skupině obyvatel.

Sedmnáctiletí Martin Komár a Jan Nevole byli obviněni z porušování domovní svobody a z násilí proti skupině obyvatel.

Sedmnáctiletý Jan Vosmeh se sám po několika dnech přihlásil policii. Podrázský a Komár byli stíháni vazebně. Státní zástupce požadoval nejvyšší možný trest za rasisticky motivovaný útok.

I přesto soud první instance rozhodl, že rasový motiv nelze v tomto případě prokázat, neboť pachatelé během samotného napadení žádná hanlivá rasistická hesla nevykřikovali.

Na základě odvolání státního zástupce odsoudil 23. května 1996 Vrchní soud v Olomouci Podrázského ke 13 rokům ve věznici s ostrahou, Komára ke 40 měsícům ve věznici s dozorem a Nevoleho k 6 měsícům. V rozsudku soudce Ivo Kouřil uvedl, že pachatelé nemohli napadnout rodinu Berkiových pro jejich rasu a národnost, protože Romové jsou stejné indoevropské rasy jako Češi.

Prezident i ministři vraždu Tibora Berkiho odsoudili. Vláda navrhla zpřísnění trestu za rasisticky motivované násilné činy a dala popud k založení nového policejního oddělení, které se zabývá výhradně extremismem.

Kritický byl i Ondřej Giňa, podle něhož „Klaus předchozí případy ignoroval a ozval se až po umlácení Berkiho. V důsledku toho byla přijata některá legislativní opatření, ale šlo jen o snahu zlepšit práci policie, soudu a státních zástupců. Stát neprojevil snahu zabývat se tímto problémem obecně, ale zaměřil se jen na práci institucí. Vždycky se něco mění, až když někdo zemře. Existuje ale tolik problémů, kterým se tu vůbec nevěnuje pozornost. Policie i společnost celkově zůstává pasivní.“

† 17. 5. 1998, Orlová: Milan Lacko

Kateřina Čopjaková

Vyšetřování smrti otce šesti dětí Milana Lacka prodlužovaly dva nešvary české společnosti: nenávisť vůči Romům a bezmezná loajalita policistů vůči svým kolegům. První z nich zapříčinil odmítnutí výpovědi několika svědků, druhý pak nejspíš ztrátu a zničení některých důkazů.

Novinářské procitnutí

„Utíkejte, já je zdržím!“ vykřikl čtyřicetiletý otec Milan Lacko směrem ke své patnáctileté dceři Denise a jejímu příteli, když proti nim vyrazila skupinka podnapilých skinheadů, píše ve své první reportáži z místa novinář Marek Wollner v časopisu Týden, který případ celé tři roky udržoval v povědomí české veřejnosti.

Článek Wollnera s názvem Bavíme se U Malky vyšel sedm dnů po zavraždění Roma Lacka v severomoravském městečku Orlová a v tu chvíli byl již dvanáctým textem informujícím o tragédii.

V řádu tří měsíců to byla v roce 1998 druhá vražda Roma neonacisty, kterým se stále ještě nepřesně říkalo skinheadi. Navíc na konci ledna téhož roku hodila trojice mladých neonacistů zápalnou láhev do domu romské rodiny Kováčových v Krnově. Jeho obyvatelka Emílie Žigová byla těžce popálena na čtyřiceti procentech těla, její manžel pak na nohou.

V tuto chvíli už nešlo další rasovou vraždu odsunout do černé kroniky (navíc o ní přinesly zprávu všechny velké evropské deníky), a všechna významná média se jí obšírně věnovala. Do útlumu se tak poprvé v případě romské oběti dostalo zveřejňování negativních faktů a drbů ze života zavražděného. O Milanu Lackovi se sice česká veřejnost dozvěděla, že byl v minulosti trestán za krádež, ale také, že byl věřícím otcem šesti dětí, který nijak nevybočoval.

Česká společnost, alespoň soudě podle ohlasů zaslanych do novin či vyjádření starosty a místních policistů, na tom byla poněkud jinak. Pachatelé byli opět mladá ucha, která to trochu přehnala, a u oběti bylo nejdůležitější, že měla v krvi 1,79 promile alkoholu, tedy asi čtyři velká piva. Pojďme si připomenout, co se tenkrát na okresní silnici před hospodou U Malky vlastně stalo.

Rekonstrukce noci

Poslední autobus jim ujel, a tak se Milan Lacko společně se svou dcerou Denisou a jejím přítelem Mirkem vraceli z návštěvy tchyně pěšky. V dobré náladě s výslužkou domácích jelit v igelitové tašce procházeli kolem hospody U Malky, kde jako každou sobotu probíhala diskotéka.

Najednou Denisu zasáhl do ramene púllitr. „Negři! Buzeranti!“ ozvalo se okamžitě a několik opilých holohlavců s okovanými botami vstávalo od dřevěných lavic, aby si sobotní noc zpestřili mláčením lidí.

Subtilní Milan Lacko se rozhodl partičku posilněnou alkoholem zdržet a mladé dvojici poskytnout šanci na útěk. Ta se schovala v zahradě nedalekého domu. Obětavý otec byl neonacisty zkopán a ponechán na silnici, kde jej později přejelo osobní auto. Nepřežil.

Vraždit se musí umět

Státní žalobci osvobodili další skinheadské komando

abit Roma se v Česku pomalu stává nevinou, úřady tolerovanou ratochvílí. Zatím naposled si to zkoušela čtveřice mladíků, kteří od dvíma měsíci v Orlově kvůli rvě kůže ukončili život náhodně kolemjdoucího. Vyšetřovatel věc ozkoumal a zjistil, že se vlastně stalo nic vážného: oběti byl jen „cikán“, a navíc připilý. Policie překvalifikovala na lehké avotní ublížení s rasovým podtem a státní zástupce tři mladce obrátem propustil z vazby rty zůstává za mřížemi proto, že na krku ještě jedno rasové naení).

lilitrem do zad

opníkem karvinského přístuie bezpochyby východočeský í zástupce Miroslav Antl. Ten počátkem léta přišel v podobpřípadu s převratným stanom: vrchlabskou Romku Helelihariovou nezabili rasisté, ji v únoru nahnali do rozvod-o Labe, ale vrahem je řeka. Podle Antla je totiž prokázáboť mu to přece řekl sami leléi, že nikdo z mužů nechtěl ovou zabít, a už vůbec ne tických pohunek. Jím šlo jen y se „ta černá děvka umyla“, řitom strhl ledový proud, je

lově se stalo vlastně totéž – o, že zde nebyla zabíjčkem řbré rušná silnice. Právě po lmnáctého května po půlno-domů Milan Lacko se svou jejím přítelem, které krát-tím vyzvedl u chlapcov žestou kolem hospody Na Romů všimla skupina ho-k užívajících si v restaura-

Milan Lacko s manželkou: za jeho smrt přece slušní bít kluci nemohou.

ci sobotní večer. „Hele negři, a ještě buzeranti,“ ohodnotil podle svědků jeden ze skinheads fakt, že kolemjdoucí muži šli zavěšení do sebe. Jeden z vlastenců hodil po „negrech“ rovnou púllitr a trefil Lackovu decru do ramene. Pak vyrazilo z hospody celé povykující komando a drobný, něco přes padesát kilo vážící Lacko zavelel svým svěřencům k útěku. Když bylo po pár metrech jasné, že pronásledovatelům neut-

čou, otec se zastavil a ve snaze bránit mladé zkusil skinheady zadržet. To se mu stalo osudným: čtveřice mladenců ho zřídila tak, že zůstal ležet na krajnici. A zatímco se oni vrátili k hospodě a v klidu odjeli autem pryč, ořeseného Lacka krátce nato přejel kamion a na místě ho zabil.

Vyšetřovatel Viktor Pavelka dospěl po několika týdnech práce k závěru, že za smrt Lacka

nejvíce Lacko sám. D opily (v krvi mu na mile alkoholu, tedy va) motat po rušné znaleckého posudku níci poškozenému po nění a potom hned o přece vědět, že se poi co stane. Je tedy nut kovát jejich čin na l na zdraví s rasovým soudí Pavelka. Na je briskně zareagovalo s telství: „Díky menší neexistuje v tuto chví vod se domnívat, že by pokusili pokračovat v nosti,“ doplnil svého karvinský státní žaloba ha a pustil tři ze čtyř holých hlav na svobo přitom přiznali, že mo činu byla averze k Rom

František Dobro

„Soudní lékař nenašel i co by nasvědčovalo tomu ci Lacka intenzivně kopa luje Viktor Pavelka, p překvalifikoval z těžkého ublížení na zdraví. Pro vy le je totiž průběh nočního jasný: „Lacko byl opily, taky. Byla to vlastně jen d tyčka. Oni do něj jen strč byl strážlivý, klidně by a šel by domů. Za jeho opil nikdo nemůže.“

Můžeme se pít, zda obsah alkoholu v krvi pře zásadní „opilst“, či nika však pochby o tom, že kd ko nepotkal holohlavou i domů by došel určitě. Jak vyšetřovatel vi, že se mláde ři předtím neváhali hodit teré púllitrem)) se svou ob trochu strkali?“ Pavelka tak je z dobré pověsti pachatelé to v podstatě slušní kluci

Otce šesti dětí rasisté skopali tak, že už se ze silnice nezvedl.

Mladá dvojice mezitím žádala obyvatele domu o pomoc. Ti sice policii zavolali, ale vpustit vystrašený pár do domu či k němu sejít se báli.

Policista spolupachatelem

Mezitím už policie byla na místě - původně se domnívala, že smrtelné auto-nehody. Díky svědectvím Denisy a jejího přítele Mirka se ale brzy vše začalo vykreslovat v jiných barvách. Šestnáctiletý Mirek policistům potvrdil, že mrtvý muž ležící na silnici je Milan Lacko a společně s Denisou později popsal, co se osudnou noc stalo.

O dva dny později byla uvalena vazba na čtveřici místních mladíků, tři z nich, David Jureczek, Pavel Fučo a Leo Fiedor, byli ještě nezletilí (shodně šestnáctiletí), čtvrtému Petrovi Domesovi bylo dvacet let.

I přesto, že čtveřice mladíků byla v Orlově známými firmami, první vyjádření okresního policejního ředitele Karla Herana bylo shovívavé. „Jsou to ještě taková ucha,“ řekl novinářce z Mladé fronty DNES. Nejmladší „ucho“ Jureczek, absolvent zvláštní školy, byl v městečku znám svou brutalitou, sympatiemi s rasistickou odnoží hnutí skinheads a jen před několika měsíci zmlátil na ulici jiného náhodně vybraného Roma.

Policisté z Karviné navíc od začátku nejen vypouštěli do médií podivná vyjádření, ale i se zvláštní jistotou začali pracovat s verzí, že zraněného Milana Lacka přejely dva vozy. Jeden nákladní, vyvážející z nedaleké elektrárny v Dětmarovicích popílek, jehož řidič ujel, druhý osobní, jehož řidič zavolal první pomoc i policii.

Tuto verzi následně potvrdil kontroverzní posudek soudního znalce z oboru lékařství Igora Dvořáčka. Ten tvrdil, že Lacko byl čtveřicí neonacistů zbit „jen slabou intenzitou“ (protože neutrpěl vážnější zranění hlavy) a následně byl přejat nákladním automobilem v sedici či schoulené poloze. Auto jej čtyřicet metrů rolovalo pod svými pěti nápravami, což způsobilo smrtelné zranění – roztržení srdčních komor. Řidič osobního automobilu, policejní kolega, tak už měl přejet prakticky mrtvého člověka.

Vražda Milan Lacka byla vyšetřena díky nasazení anarchisty Jakuba Poláka, ne policie.

Zmizelé důkazy

S verzí o dvou automobilech, opřenou jen o znalecký posudek, pracoval bez výhrad i soud v Karvině. V srpnu téhož roku tak čtveřice neonacistů slyšela velmi mírný rozsudek – jen podmíněné tresty ve výši 15 až 22 měsíců.

Mladíkům navíc prospělo, že byla smrt rozdělena do dvou spisů, tedy případně i soudů. V jednom se řešilo samotné napadení, v druhém neúmyslné ublížení na zdraví a neposkytnutí pomoci – zde však stále chyběl pachatel, nákladní auto a jeho řidič nalezeni nebyli.

Vyslýchaný řidič z dětmarovické elektrárny vinu neustále odmítal a na voze, kterým tu noc jezdil, nebyly nalezeny žádné stopy. Řidič-policista Marián Telega obviněn nebyl vůbec, stejně jako nebyl testován na alkohol v krvi a na jeho voze nebyly zajištěny stopy.

Přímá souvislost mezi napadením a přejetím obviněného – kdyby jej čtveřice nenapadla, neležel by muž jen tak na silnici – jako by neexistovala. Vzkaz soudu zněl: Rom byl trochu zbit, a protože byl opilý, nezvládnul vstát ze silnice a přejel jej neznámý nákladní vůz.

Soudu byli navíc přítomni i kamarádi obžalovaných, dávající nepokrytě najevo své rasistické názory a vyhrožující přítomným Romům. Justiční stráž proti nim nikdy nezasáhla, a to ani po upozornění přítomných novinářů.

Směšné tresty rozhořčily mimo novinářů hlavně zástupce místních Romů. Zmocněnec rodiny, anarchista Jakub Polák, se ale rozhodl, že to tak nechá a sepsal desetistránkový materiál vycházející přímo ze spisu, který poukazoval na spoustu nesrovnalostí a chyb vyšetřovatelů.

„Jako značně nepravděpodobné se jeví, že náraz tahače do zad by nezpůsobil oběti žádné výraznější poranění trupu, horních ani dolních končetin, ba ani hlavy,“ psal Polák mimo jiné v elaborátu, který zaslal do prezidentské kanceláře i předsedovi Rady vlády pro lidská práva Petru Uhlvi.

Přehled chyb a nepřesností vyšetřovatelů přinesl opět reportér Týdne Marek Wollner, asi ta nejznámější byla historka s plesnivými mokasínami. „...nejzběsilejší útočník David Jureczek dodal k soudnímu prozkoumání místo svých gladiátorských s ocelovou špicí mokasíny prorostlé plísni,“ psal ve svém článku s případným názvem Rasismus v mokasínech Wollner, a znovu tak

oživoval případ Lacko. Mezitím se státní zástupce Josef Bláha proti rozsudku odvolal a kauza pokračovala před Krajským soudem v Ostravě.

Epilog

Krajský soud v Ostravě vrátil případ k novému prošetření, protože dospěl k závěru, že poslední okamžiky Lackova života proběhly jinak.

Tři další znalecké posudky vyvrátily analýzu Igora Dvořáčka, který ale na jejich závěrech nadále trval.

Vyšetřující policisté museli před soudem vysvětlovat, proč není k dispozici celá řada důkazů a proč se nemohou shodnout ani na tak základní věci, jako je poloha těla.

Rekonstrukce případu potvrdila, že Milana Lacka přejel jen jeden automobil – policisty Mariána Telegu.

Zástupce policejního ředitele Jan Jonáš považuje první vyšetřování za objektivní a k chybám se nevyjadřuje ani poté co vyjde najevo, že policista Telega byl v minulosti souzen za ublížení na zdraví, přesto u policie nadále pracoval.

Čtveřice neonacistů byla odsouzena za ublížení na zdraví s následkem smrti: Petr Domes 3 roky nepodmíněně, David Jureczek 16 měsíců nepodmíněně a Pavel Fučo a Leo Fiedor pak odešli od soudu s podmínkami, stejně jako policista Telega, který muže neúmyslně přejel.

Tři z pěti neonacistů nadávajících Romům při prvním soudním líčení v Karvině byli odsouzeni k nepodmíněným trestům na 14 až 16 měsíců.

Zmocněnec rodiny Jakub Polák obdržel v roce 2000 cenu Františka Kriegla, kterou uděluje Nadace Charty 77.

Milan Lacko je pochován na hřbitově v Orlové.

Aby obilí rostlo jako vlasy žen...

proutí řezané na sv. Jiří...

Přivítat jaro

Foto a text: Lukáš Houdek

Je čtvrtek, pátého května. Po dlouhé době dešťů a zimy zalévá bývalý tábor pro vnitrostátní uprchlíky v kosovské Plementině ostré slunce. Před domy se sociálními byty již od rána parkují bílé dodávky. Na první pohled na nich není nic zvláštního. Hned na ten druhý je ale skrz umaštěné kouřové sklo možné rozeznat obrys beraní hlavy. Ta nenechává v klidu plementinské děti, které i přes rázné výzvy prodejců dobytka nepřestávají s máváním, pohvizdováním, ba dokonce i olíbáváním ovčích hlav přes špinavé okýnko. Šoupací dveře vozidel se občas rázně otevrou - když zdejší Romové ze svých kapes vyloví šedesát eur. To si potom hrdě odvádějí svou ovci na provázku a předávají ji svým dětem, aby se o ni po celý den na louce před činžáky staraly.

Jsou čtyři hodiny odpoledne, děti si před bytovkami stále hrají se stádem vyděšených ovcí. Z prosklených domovních vchodů začínají vycházet ženy ve večerních róbách a na vysokých podpatcích, muži mají napomádané vlasy a pečlivě nažehlené košile. Dnes se, jako ostatně každý rok, vydává většina plementinských Romů k několik kilometrů vzdálené říčce pro vrbové pruty, kterými ozdobí interiéry svých domovů.

Cesta už trvá víc jak půl hodiny, když se vysoké podpatky dam začnou bořit do bláta pole rozmáčeného po vydatných deštích. Nejprve si v půl metru vysokém obilí ženy a dívky odstříhnou kousek ze svých vlasů, který pečlivě rozházejí do obilí. Úroda potom bude růst tak rychle jako hustá kštice romských dívek. Cestou za nejvhodnější vrbou k ozdobení obydlí potkáváme desítky Romů, kteří už svou dřevinu našli, a tak odcházejí ověnčení svazky vrbových prutů. „Bachtalo tumaro vrbos (Ať máte šťastnou vrbu!),“ zdraví náctiletí z naší skupinky několik procházejících žen. „Vi tumenge (I vám),“ odpovídají usměvavé stařeny.

Druhý den brzy ráno po rituální kopřivové koupeli rodina zařizne berana. Někteří darují symbolicky část ze své vlastní ovce sousedům. A veselí může začít! Na louce u jednoho z plementinských domků již od brzkého odpoledne postávají skupinky Romů mezi velkými reproduktory, ze kterých se linou divoké balkánské rytmy, do nichž předem dané kroky vyšlapávají dvě řady tanečníků – mužská a ženská. Slavit se bude až do rána. Bude se jíst a pít. A pro dnešek se zapomene na většinu svárů a palčivých poválečných starostí.

Vždyť je přeci Hederlezi!

a berana obětovat.

tancem uctit...

Dějiny Romů mezi dvěma svačinami

Radka Steklá

Osmdesát procent Čechů nechce Roma za souseda. Nový program, který sdružení ROMEA vozí do škol, však dává naději, že je možné měnit smutnou realitu ve veselejší obraz.

„Jak se jmenoval první romský vysokoškolák, který u nás vystudoval ve třicátých letech?“ vystřelil do třídy otázku třináctiletý kudrnatý kluk. Po krátkém zašumění je tu první odvážný pokus: „Nějak na H, Homolka?“ Váhavá odpověď přemýšlivého sedmáka je jen kousek od té správné. Slečna na židličce pomalované zebřím vzorem přeskládá písmena a vítězně vykřikuje: „Já vím, já vím! Holomek!“ Žlutí tak mají další bod a nyní již se šesti suverénně vedou. Soutěž pohltila patnáct neposedných smělých teenagerů 7. a 8. třídy. A stejně jako nás pět lektorů.

Tak to vypadá na ZŠ Husova v Jáchymově, jedné z deseti škol, které se rozhodly, že výuku kousek po kousku otevřou romským tématům. Na českou vzdělávací půdu vlivem segregačního školství, pravidelně kritizovaném lidskoprávními institucemi a Evropskou unií, totiž mnohde nepatří nejen romské děti, ale ani informace o menšině stovky let žijící na našem území. Napomoci jim v tom má projekt občanského sdružení Romea s poněkud složitým názvem Vzájemnou tolerancí romských a neromských žáků k odstranění rasismu a xenofobie ve školách a ve společnosti, který letošní rok zasvětil zábavné výuce dějin Romů.

Pod dohledem Sklodowské

Po strmém výstupu vstříc vysoko položené, sytě oranžové budově zaženou žízeň hned u vstupu nápojové automaty s nabídkou vyhrazenou pouze vodě a ovocným džusům. Obaly nekončí ve směsných koších, ale v těch na tříděný odpad, kterých je po širokých prosvětlených chodbách nespočet.

A už za okamžik se i přesvědčíme, že v příjemně ospalém městečku nedaleko

Karlovyh Varů, jehož jediná škola se hrdě hlásí k odkazu objevitelky radia a dvojnásobné nositelky Nobelovy ceny Marie Curie Sklodowské, dnes lišky dávají dobrou noc otevřeně a přemýšlivě mladé generaci.

„Na škole máme i romské děti. Ale nejen kvůli nim, i kvůli ostatním si myslíme, že mluvit o romské historii je důležité, mnoho věcí si díky tomu uvědomí,“ vypočítává sekretářka Parkářová cestou do třídy důvody, proč tematický workshop na své škole uvítali.

Šestnáct sedmáků a osmáků v kapucích a trendy obrázkových tričkách zvědavě pokukuje po pěti neznámých příchozích. To už ale rozvážným krokem před třídu předstupuje romský spisovatel a nadaný vypravěč Emil Cina. Opře se rozhodně o opěradlo školní židličky a svými obřima rukama otevře drobný hnědý kufřík, který už nakousnul zub času.

„Povím vám příběh jednoho chlapce, který si, kdo ví, možná právě tento kufřík, nesl do cikánského tábora Lety u Písku,“ zahajuje svůj part, vytahujíc z jeho útrob hliněnou kuličku, oprýskaný plechový hrneček pokrytý rýhami či kresbičkou malé dívky. Obecenstvo upřeně hledí. Když kufřík doputuje i k nim, mnozí jeho obsah, který už něco pamatuje, berou do rukou jako svatou relikvii.

Příběh, opřený o historická fakta a vzpomínky pamětníků, už vyslechly na čtyři stovky žáků v deseti základních školách a městech republiky. Bylo by jistě sdělnější přivést do škol přímého pamětníka události, který na rozdíl od pěti tisíc českých a moravských Romů hrůzy druhé světové války přežil. To ale není snadný úkol. Mnozí z přeživších již nežijí, jiní o traumatu nehovoří ve vlastní rodině, natož na veřejnosti. Aspoň že tedy existuje řada vzpomínkových vyprávění, například ve fondech Muzea romské kultury, odborných publikacích či časopisu romistických studií Romano džaniben, která mlčení prolamují.

Připravit, pozor, teď!

Nenjen poslouchat, ale i aktivně hledat informace, užít si odkrývání neznámého, nebo soutěžit musí účastníci workshopu. Přesto u tématu spojeného s Romy není snadné udržet pozornost teenagerů v pohotovosti. Výstup šedesátiletého

Romský právník Holomek jistě netušil, že se jeho příběh bude vyprávět ve školách.

zdatného vypravěče Ciny, pábitele s živou dikcí a strýčkovsky přívětivým hlasem, spojený s charizmatem a působivou slovenštinou lektora Pavla Berkyho, studenta oděvní tvorby na Vysoké škole uměleckoprůmyslové, však mnohé usnadňují.

Budoucí návrhář Berky prochází třídou a vytvořeným čtyřem smíšeným skupinkám vysvětluje, co se bude v příštích čtyřiceti pěti minutách dít. Tu zavládne úlek, tam zase zvědavost. V českém školství opřeném stále výrazně o rakousko-uherský model učení memorováním se model workshopů a aktivního zapojování ještě zjevně zcela neujal.

To už ale Emil Cina na znamení startu mává a první minuta běží. Skupinky se rozutečou do různých koutů třídy, kvapem poposedají na zem a už vysypávají obsah svěřených desek – texty přibližující jednu ze čtyř etap romských dějin, k tomu dobové fotografie Romů, jejich obydlí, výstražných cedulí, fotokopie sbírek zákonů, vyhlášky zakazující Romům vstup do měst a další. Nechybí citace z kroniky ze 14. století, vzpomínky romského učitele na první školní léta počátkem minulého století, nemilosrdná slova důstojníka wehrmachtu, smutná svědectví osvětimských vězňů či vzpomínka romského historika Bartoloměje Daniela na krátká léta působení Svazu Cikánů-Romů v socialistickém Československu.

Tím vším se musí čtveřice a pětice dětí probrat, s pomocí lektorova výkladu seznámit, vybrat společně podstatné informace a ještě stihnout vytvořit stručnou prezentaci pro třídu. Zda ostatním něco přece jen uvízlo v paměti, pak zjistí v závěrečném soutěžním klání.

Jáchymovští si ale vedou dobře. Šum tu a tam přerývají výbuchy smíchu či naopak náhlé ticho svědčící o míře soustředění. V kombinaci s krátkím se časem vytváří příjemné napětí. Emil Cina všechny obchází a významně ukazuje na ručičkové hodinky. Patnáct minut do konce. Jako by teď, kdy je to nejméně potřeba, čas nikdy neběžel tak rychle.

Růžoví panikaří, nejsou totiž ani v polovině, a rozhlížejí se proto nervózně po ostatních. Chtějí-li úkol zvládnout, musí výrazně zabrat. A to včetně třídního rebela, který na vše s úsměvem kýve hlavou, ale k aktivní pomoci se zatím moc nemá.

Mírná bystrá plavovláská, vystupující dnes pod romským jménem Anděla, kamarádovi domlouvá, zpočátku žertovně, pak důrazně: „Tak si běž klidně ven,

jestli nechceš nic dělat!“ vzdává to a diktuje zvolené zapisovatelce podrobnosti dalšího bodu. Výrazná postava kolektivu, pro dnešek Rom jménem Reinhold, doputuje očima k místu, kde jsou poházené fotografie, a se zájmem se do nich ponoří.

Elza s Andělou zapisují, skáčou si vzájemně do řeči diskutujícíce, jak větu o zákazu kočování co nejlépe formulovat. „Ještě k tomu přečti tenhle úryvek a nevynechej, že za porušení zákazu mohli jít i na tři roky do vězení,“ naléhavě připomínají poslednímu členu týmu Karlovi, aby v prezentaci určitě nezapomněl na zajímavé detaily o tom, jak se v praxi zákon uplatňoval.

Růžoví začínají mít jasno, kdy kdo bude o čem mluvit, v poslední minutě ještě kvapně vymýšlejí tři soutěžní otázky. Sypou se z nich s takovou rychlostí, že je Elza sotva stíhá zapisovat. Je tu finiš, s ním radost ze zvládnutí nelehkého úkolu, ale i nervozita z brzkého výstupu před tabulí.

„To už bude brnkačka,“ dělí Anděla svoji lvi odvalu mezi ostatní.

Vrabec v hrsti

Škola sevřená mezi kopci a uranovými doly za námi pomalu zavírá, míříme na autobusovou stanici a vyměňujeme si cestou první dojmy. Převládá spokojenost. „Byl jsem překvapený, kolik toho v soutěži věděli. Na to, že se o Romech v podstatě ve školách neučí, byli schopni vyjmenovat řadu informací,“ říká Berky. „No, ale i tady měly děti za to, že pocházíme z Rumunska a že jsme vždycky kočovali,“ reaguje Cina. Pak už jen souhlasně pokyvuje, taková nepřesnost se dá přece prominout.

Tím ale nic nekončí, vbrzku se totiž vydáme do posledních čtyř škol v Mostě, Přerově, Ostravě a Zastávce u Brna, které jsou zapojeny do našeho tříletého programu, a jimž bezplatně dovážíme workshopy na různá témata.

Až se v Jáchymově za měsíc rozdá vysvědčení, známky ze znalosti dějin Romů v něm určitě nebudou. Nejde o to změřit hloubku vědomostí, spíš rozšířit povědomí a změnit postoje tak, jak to vyjádřil v závěrečné diskusi drobný energický osmák: „Myslím, že budu o Romech uvažovat jinak než doposud.“

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

Odění sluncem

Foto: František Beránek

Text: Kateřina Čopjaková

Had účinkujících, doprovázejících a přihlížejících letošního defilé festivalu Khamoro (romsky Sluničko) se rozvlnil. Jeho pestré zbarvení v paprscích horkého poledního slunce přitahuje pohledy kolemjdoucích. Rudá sukní, zlatá penízku na bocích, havrani čern vlasů, zelená s modří romské vlajky prostupují historické jádro Prahy.

Sykotem však neděsí, právě naopak libě hraje, zpívá. Devítihlas všech uskupení vystupujících na Khamoru zní rušnou třídou Na Příkopech, proklouzne starodávnou Prašnou bránou, projde veleváženou Celetnou ulicí, aby se stočil do klubička na Staroměstském náměstí.

Kočár, v němž se veze ruská hvězda festivalu, zpěvačka Raya, zastavuje naproti pomníku mistra Jana Husa. Podobně jako český reformátor církve se i ona hrdě vztyčí nad posluchači, rozpráhne a – nekáže. Pěje!

Opodál bosýma nohama, jež se ještě před chvílí vystavovaly na nekonečných podpatcích, laská kočičí hlavy tanečnice a zpěvačka Rossella di Terlizzi. Penízky, jež se jí vlní na růžovém kostýmu, neprodávali určitě ani v nedalekém Rottově železářství v době jeho největšího rozkvětu.

Pozadu nezůstávají ani čeští Bachtale apsa obklopeni tanečnicemi křepčícími ve strhujícím rytmu. Odbíjí jedna, had je unaven. Čeká jej ještě dlouhý večer v místním klubu ROXY a následně velké sobotní finále v podobě galakonzertu.
Hopa!!!

Život v pokoji o čtyřech stěnách

Se zpěvačkou Rayou o divadle jako životě i boji

Kateřina Andršová

Zabýval se někdo ve vaší rodině uměním?

Jedna sestra je inženýrka, druhá lékařka, třetí učitelka, čtvrtá sestra je také inženýrka – dělá u železnice. Jen já, nejmladší, jsem se narodila s talentem. Nikdy jsem nestudovala herectví, hudbu ani tanec. Chodila jsem do normální školy, ale věděla jsem, že uvnitř mě je něco neobyčejného.

V roce 1953 jste se dostala do moskevského divadla Romen, Těatr Romen. Jak k tomu došlo?

V Dněpropetrovsku jsem pracovala v továrně jako soustružnice. Právě sem, do Dněpropetrovska, přijelo na zájezd romské divadlo Romen. No, a já jsem se rozhodla zkusit štěstí a ukázalo se, že mě vezmou. Tak jsem s nimi odjela do Moskvy. Je velice těžké vyprávět, jaké jsem měla problémy s přihlášením pobytu. V té době jsem navíc vychovávala své dvě děti sama a musela jsem je nechat v Dněpropetrovsku. Byla to dcera Nataša a Alek, můj syn. Jak mi bylo těžko! Už jsem ani nechtěla žít, jak mi bylo těžko.

Ale nakonec jste měla štěstí...

Ano. Jednou jsem šla po ulici Gorkého, byla zima, chladno, prostě jsem šla po ulici a bylo mi všechno jedno. Říkala jsem si – když mě přejede

Alaš Vlachovský

„Neexistuje špatný národ, ale špatní jsou lidé. A to musí všichni pochopit.“ (Zpěvačka Raya zpívá na letošním Khamoru)

Prý jste se narodila v táboře kočovných Cikánů blízko Kurska. Jak jste se dostala k umělecké činnosti?

Jedním, dvěma slovy je to nemožné vyprávět. Skutečně jsem se narodila u Kurska, pod vrby. Měla jsem rodiče, ale v té době vládlo v Rusku bezprávi. Mé rodiče křivě obvinili z krádeže krávy a zabili je.

Zůstala jste tedy sama?

Ne, ne, měla jsem ještě šest starších sester.

auto, je mi to jedno, ať mě zabije. A najednou ke mně přišel jeden člověk a říká: „Děvče, proč jdeš prostředkem cesty, vždyť tě zajede auto!“ A já odpovídám: „Milý pane, lepší by bylo, kdyby mě přejelo auto, já už nemůžu dále žít!“ a on se ptá: „Proč? Co se stalo?“ Vysvětlila jsem mu, že mě přijali do divadla, ale já se nemohu přihlásit k pobytu, že je to velmi těžké. A ten člověk byl někdejší tajemník Lenina! Jmenoval se Vojevodin, nikdy na něj nezapomenu! (pozn. red. Petr Ivanovič Vojevodin, 1884-1964, člen UV KSSS). No, a on mi dal svůj telefon a adresu. A povídá mi: „Tu vizitku dej režisérovi!“ V divadle byla jedna skvělá herečka, jmenovala se Ljalja Čornaja. S ní jsme druhý den šli – on nám řekl, kam máme přijít – na MOS-SOVĚT (Moskevský sovět) a tam byl největší funkcionář, který rozhodoval

o tom, komu udělí povolení k přihlášení pobytu. Já jsem byla velice špatně oblečená, měla jsem na sobě nuzné šatečky. Hlavní režisér byl ve velice krásném obleku, i Ljalja Čornaja přišla taková nastrojená, a říkají tomu funkcionáři: „Tak my jsme přivedli to děvče a chtěli bychom, aby se dostala do divadla jako herečka.“ On se tak na mě podívá a říká udiveně: „Tahle? Bude u vás jako herečka?“ A potom mi Ljalja Čornaja romsky napověděla: „Plač!“ Tak jsem se rozplakala. Pak ona říká: „Přestaň!“ Tak jsem přestala. A znovu říká: „Plač!“ A já plakala. Pak mi říká, tak to stačí, přestaň. Funkcionář se podíval, v ruce měl papír, pero a napsal – přihlásit k pobytu. A tak jsem přišla do divadla.

Jak dlouho trvalo, než vám dovolili, abyste vystupovala na scéně?

První den jsem byla v davu, to byla hra „Cyganka Aza“, to bylo představení s mnoha velkými davovými scénami. No, a pak mi dali první roli. Já jsem tehdy neuměla příliš číst, tak jsem řekla, že jsem do divadla nepřišla hrát, ale tancovat a zpívat. A oni mě přesvědčili, že jsem herečka. Jednou připravovali jedno představení, jmenovalo se „Děvčonka iz tabora“ (Děvčátko z cikánského tábora) a na hlavní roli byly tři herečky. Byl tam jeden režisér, on byl Španěl. Do Moskvy se dostal už jako dítě. Jmenoval se Anchel Georgievič Gutjerres. On řekl hlavnímu režisérovi: „Tyhle tři herečky budou studovat roli a tahle bude sedět vzadu a dívat se.“ Ten odpověděl: „Zbláznil jsi se? Podívej, vypadá jako chuligánka, vždyť ona neumí ani mluvit!“ Dva týdny před premiérou onemocněla hlavní herečka. Na řadě byla druhá a třetí herečka, ale Gutjerres rozhodl: „Bude to tahle!“ Hlavní režisér se do něj pustil: „Ty jsi idiot! Docela ses zbláznil!“ Gutjerres byl neoblomný. „Ne, bude hrát ona!“ No, a pak vzal text. Já jsem se za dva týdny naučila roli a tehdy v novinách, myslím, že to byla Moskovská pravda, vyšel článek: V romském divadle dnes bude premiéra „Děvčonka iz tabora“ a bude ji hrát dívka, která neumí ani číst ani psát. Hlavní režisér Barkan tam ještě připsal: „To není moje vina, ale Gutjerresova, já za to odmítám odpovědnost.“ (pozn. red. Semjon Arkaděvič Barkan, 1916-2010, režisér divadla Romen v letech 1951-1963, od r. 1957 hlavní režisér) Přišel den premiéry, byli tam Kolja Sličenko, Ljalja Čornaja, Santija Ivanovna a další významní herci a herečky. Gutjerres za mnou přišel a říká mi: „Nesmíš mě zklamat!“ a já mu odpovídám: „Když mi koupíš nové šaty a hodně čokolády mým dětem, Alekovi a Nataše, tak se ti za to zaručuju!“ On říká: „Já ti všechno koupím! Jen mě, prosím tě, neshod!“

Jak to dopadlo?

Začalo představení. Hlavní režisér vyšel na scénu a oslovil publikum: „Vážené dámy a pánové! Nyní začíná představení. Ona možná uteče a představení skončí...“ Všichni začali tleskat. Mezi diváky byl také skladatel Chačaturjan se svou ženou. Představení začalo. Velký orchestr spustil předehru. Když jsem uslyšela své téma a repliku od Kolji Sličenka, vyšla jsem na scénu a v tu ránu pro mě zmizeli diváci. Přestali existovat. Z jeviště se stal pokoj o čtyřech stěnách, v němž jsem byla se svými partnery. Představení dopadlo skvěle a Chačaturjan se v zákulisí obrátil na hlavního režiséra: „Co jsi to na začátku žvanil? Přišel jsi na jeviště a vykládal, že ona přijde na scénu a uteče!“ No, a tak jsem začala. Pak jsem hrála velké role na jevišti, ve filmu, vystupovala jsem v rozhlasu i televizi, nahrávala gramofonové desky a pak jsem odjela do Norska.

Vy jste se velice dobře znala s Vladimírem Vysockým. Jak jste se seznámili?

Voloda! Ano, Voloda! Staral se o moji Natašku, když jsem odjížděla na umělecké zájezdy! My jsme byli v jednom kruhu přátel. Dokonce jednou dělal hudbu k filmu a já jsem mu pomáhala psát text. Vysockij – to byl geniální člověk, herec i zpěvák. Svými písněmi, texty, dokázal promlouvat do hloubi duše. Měl moc rád Romy. Hrál v divadle Na Tagance a my jsme tam u nich někdy hráli naše představení. O představení „Děvčonka iz tabora“, ve kterém jsem poprvé vystoupila v hlavní roli, se hodně mluvilo. Já jsem nic nehrála. Já jsem v tom představení přímo žila. Pro mě to nebylo divadlo, ale život. Spolu s Vysockým jsem pak také hrála v divadle Na Tagance.

Byla jste na vrcholu své kariéry, když jste odešla do Norska. Jak to poznamenalo vaši uměleckou činnost?

Já jsem se vdala a odešla za mužem do Norska. Tam také hraji ve filmech a nahrávám hudební alba. S dcerou Nataškou letos už po třinácté připravujeme romský festival lagori. I tímto festivalem bojujeme proti fašismu, proti rasismu.

Vystupovali jsme společně i v Kosovu, když tam byla válka.. Když jsme přijeli, nemohli jsme mluvit romsky ani rusky. Byl tam s námi Švéd, a ten tam jako jediný mohl mluvit anglicky, protože jinak by nás mohli zabít. Samozřejmě s námi byli norští vojáci z KFOR. Norská vláda nám dala jako ochranu tři norské policisty. Dokonce s námi spali v hotelu, při otevřených dveřích. To byla hrůza. Romy přiváželi z mahaly (pozn. red. romské čtvrti) do klubu, ve kterém jsme koncertovali, auty a ochraňovali je tanky a vrtulníky, aby je nemohli zabít. A to je svinstvo, hanebnost.

Vy také píšete písně s texty v norštině, kde se této tematiky dotýkáte.

Ano, píšu písně s texty proti rasismu, diskriminaci a proti fašismu, protože to je velice vážné. Je strašné, když si patnácti-, šestnáctiletí chlapi oblékají nacistickou uniformu a hajlují. Vždyť jsou to děti! A co oni vůbec vědí? Tyto děti pro své cíle zneužívají velcí nacisté, kteří jim „pomáhají“, a to je příšerné.

Vaše vláda si musí uvědomit, že právě proti tomu bojují organizátoři tohoto festivalu Khamoro Jelena Silajdžić a její manžel Džemil. To je velká věc, kterou dělají. U nás v Norsku proti Romům není rasismus. Vůbec. Protože my jsme hodně dlouho pracovali na tom, abychom ostatní přesvědčili: Romové – to je národnost. Neexistuje špatný národ, ale špatní jsou lidé. A to musí všichni pochopit. Přece nejsou jen dobří Češi. Jsou mezi nimi dobří i špatní lidé. A přitom se říká: Romové – to je špatný národ. Lidé ano, ale ne národ.

Vzkázala byste něco našim čtenářům?

Na Khamoro přijíždějí Romové z celé Evropy. A to je to cenné, to hlavní. To je pro nás, pro naši budoucnost. Pro budoucí Norsko, pro budoucí Evropu, Čechy, Německo! A to si musí vlády uvědomovat, protože vláda je také zodpovědná za děti, je povinná vysvětlovat dětem, co je důležité pro budoucnost. A to je to, co dělá Jelena Silajdžić a její manžel Džemil. Oni dělají obrovskou věc, velice cennou práci a tomuto musíme všichni rozumět. I vláda to musí pochopit a ocenit. Pomník jim postavit. Proto je také Khamoro velká věc.

Raisa Prokofjevna Udovikova, Raya Bielenberg nebo prostě „Cyganka Raya“ (80), se narodila v táboře kočovných Cikánů u ruského Kurska. Od roku 1953 vystupovala v nejstarším romském divadle na světě Těatr Romen jako herečka, zpěvačka a tanečnice. V roce 1967 se provdala za novináře Tore-Jarla Bielenberga a odešla s ním do Norska. Zde propojila svou uměleckou kariéru s bojem proti rasismu a diskriminaci. Letos společně se svou dcerou a kapelou vystoupila na festivalu Khamoro.

O segregaci s černou bábou

Michal Kríž

V rámci letošního festivalu Khamoro byla v Praze otevřena také přehlídka s názvem Ministerstvo školství varuje: Segregace vážně škodí vám i lidem ve vašem okolí! zahrnující díla řady současných evropských umělců. Například Damiana a Delaine Le Bas z Británie, Alfreda Ullricha žijícího v Německu nebo řecké umělkyně Marie Papadimitrou.

Výstavě dominují videa a instalace, a zčásti navazuje na dubnovou událost v budapeštské Kunsthalle Nová média v našich rukou / romští umělci nových médií ve střední Evropě. Aktuálním uměleckým přístupům k tématům sociálního vyloučení a rasismu se věnovala také návazná konference umělců a kurátorů Uměním proti segregaci.

Objektivita především

Kratší část výstavy je umístěna v Galerii NAPA, kde jsou vystaveny intimně laděné obrazy Ladi Gažiové, nebo videoinstalace Shlomi Yaffeho, vrhající diváka do zcela nezvyklého postavení vůči shůry shlížejícím romským kopáčům.

Při vstupu k hlavní části výstavy ve sklepních prostorech Nostického paláce se divák střetne s pohledem postavy Černé báby od TOY BOX a zpěvem textu „... cikán sa mi prevelice lubí“. Za uměleckým pseudonymem TOY BOX se skrývá angažovaná umělkyně mísící street art, komiks a scénografii.

Aktivně se do výstavy zapojily i kurátorky Tamara Moyzes se Zuzanou Štefkovou a vytvořily pro výstavu instalaci Objektivní kritéria. Během ní se v parodické hře ocitají absurdní historické metody sběru dat sloužících k posouzení jedince společně se současnou praxí IQ testů, kterými procházejí předškoláci.

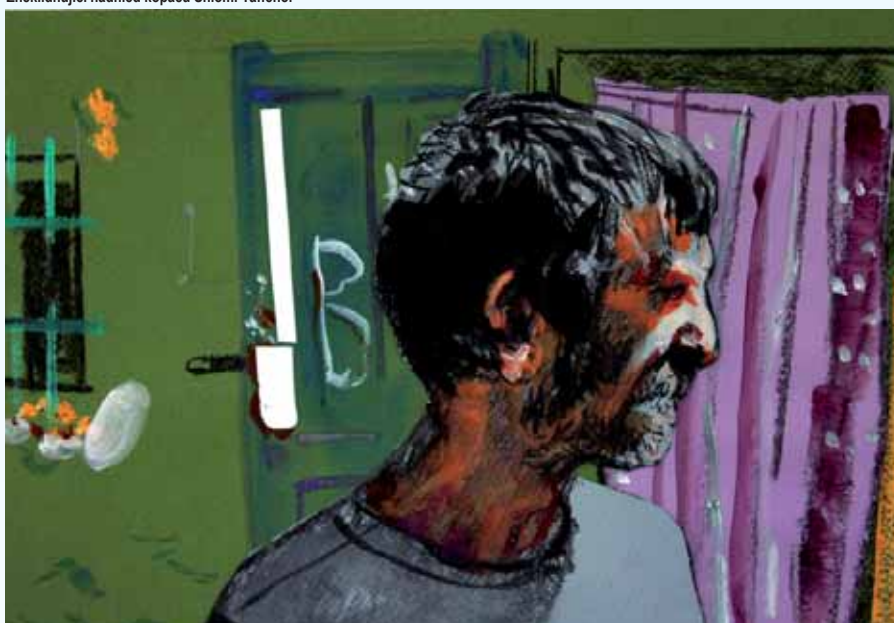
Stejně tak velká část ostatních autorů se zde nějakým způsobem dotýká velmi (ale nejen) českého tématu - faktického vytváření segregovaných romských tříd v souvislosti s počtem romských dětí umístovaných do zvláštních/praktických škol. Video Miroslava Haška nazvané Hra na náhodu střídá pohledy do vyučování v běžné a zvláštní škole.

Stavíme zdi

Arie Farnam, Matt McClean a Dantia MacDonald jsou autoři dokumentárního filmu Zdi, který byl natočen před více než deseti lety. Téma bariér, které staví do života dětí umístění do zvláštní školy, je ale stále velmi současné a s osobními vystavenými díly koresponduje. Osobnější perspektivu představuje Video Věry Duždové s názvem Tao nebo filmový debut maďarského

Zneklidňující nadhled kopáčů Shlomi Yaffeho.

Malba Csaby Nemese, která ožila ve filmu.

režiséra Árpáda Bogdána z roku 2007, který pomocí výrazné obrazové stylizace ohledává neutěšené vnitřní krajiny vykořeněného člověka, mladého Roma, který stejně jako autor filmu strávil část dětství v jednom z rozlehlých ústavů, kam byly umísťovány mimo jiné děti z chudých romských rodin.

Vzniku a historii vyloučených lokalit se věnuje instalace Zdenky Kolečkové vyprávějící „Příběhy nejistých příčin a nedozírných následků“, či maďarský umělec Csaba Nemes: místo dobových fotografií a záběrů slouží v jeho video zpovědi romského pamětníka série zde také vystavených maleb a kreseb, ve filmu oživených jen nepatrnou animací.

Potřeba pocitu

Výstava dokazuje, že angažované umění může být často působivější cestou pro zachycení současných problémů než sebelepší novinářina. Informace o počtech romských dětí ve zvláštních školách už všichni máme, od mezinárodních soudů i odborníků víme, že segregace je společensky i ekonomicky nevýhodná, přesto 85 procent občanů Česka má negativní vztah k Romům a určitě by si nepřáli, aby jejich děti chodily do společné třídy s romskými. Potřebujeme ještě pocítit, co je to být vyloučen, a pocity lépe navodí umění, konkrétně výstava kurátorek Moyzes a Štefkové.

Více info: www.khamoro.cz

Luník IX pozitivní perspektivou

S britskou režisérkou Michelle Coomber a kanadskou producentkou Danou Wilson o jejich novém dokumentu

Michal Kríž

Luník IX je váš třetí film týkající se situace Romů ve střední Evropě. Co vás přivedlo k tomuto tématu?

Původní nápad byl zdokumentovat příběh o tom, jakým způsobem a jak velký potenciál má školka na slovenském sídlišti Luník IX změnit životy svých žáků.

Je patrné, že jsou to talentované děti, které ale žijí v prostředí deprivace, extrémně vysoké nezaměstnanosti a nedostatku možností – chtěli jsme vědět, jestli jim školka může pomoci naplnit jejich potenciál.

Městská část Luník IX ilustruje segregaci majority a Romů na Slovensku, obzvlášť nás ale zaujala její velmi lokální podoba: je to pouhých 6 km od centra města, ale řada místních o její existenci nic neví. Chtěli jsme natočit film, který by vypovídal o tomto málo známém místě a těžkostech, kterým místní děti čelí, ale tak, aby je diváci mohli vnímat jako něco povědomého a blízkého.

Kdy jste se poprvé dozvěděli o školce na Luníku IX?

Přijela jsem do Košic v roce 2008 v rámci výzkumu pro náš předešlý dokument *Trial of a Child Denied* (Žaloba odepřené dítě – film se věnuje romským ženám, jež podstoupily nucenou sterilizaci, pozn. red.). Během něj jsem se zde seznámila s Kristínou Magdolenovou z Roma Press Agency, která mi navrhla zůstat pár týdnů a navštívit některé z romských komunit na východním Slovensku. Během tohoto pobytu mi školku ukázala. Bylo to jedno z jejích oblíbených míst, na které byla velmi pyšná.

Jak vypadala vaše první návštěva školky na Luníku IX?

Když mě vzala na Luník IX, neměla jsem ponětí, kam jedu. Zaparkovaly jsme poblíž a prošly přes hlavní dvůr před pomalované mříže a silné kovové dveře do školky. Cestou do učebny jsem procházela dvěma místnostmi kolem řady malovaných portrétů a laviček lemuující dětské šatny. Děti sborově pozdravily „Dobry deň!“ a na moment ustaly ve hře, aby nás přivítaly.

Jak jsem procházela chodbou řídce osvětlenou matnými zářivkami a úzkými pruhy světla ze škvír mezi ocelovými zdmi, obklopily mě vystavené práce dětí a jejich mezinárodní ocenění – čtvero ročních období v malbě, vlně a bavlně – a zvenku sem dutě doléhající ozvěny her na dvorku. Celé to rezonovalo. Něco takového rozhodně nejde tlumočit pomocí fotografie. V tom okamžiku jsem si docela jasně představila vznikající film.

Lidé žijící na Luníku IX jsou považováni za velmi uzavřenou komunitu, nedůvěřivou vůči lidem přicházejícím zvenku. Ve vašem filmu se objevuje i několik velmi soukromých scén ze života jeho protagonistů. Jak se vašemu štábu podařilo získat si důvěru?

Natáčeli jsme během dlouhého časového období, a lidé si tak na nás mohli zvyknout. V takto malé, svázané komunitě, kde každý mluví s každým, bylo ale klíčové udržovat otevřenost, důvěru a respekt ke každému, s kým jsme byli v kontaktu. Samozřejmě nám velmi usnadnila přístup k rodinám školka, která za nás dávala rodičům jistotu „záruku“ – obzvlášť Eva Žigová, místní usedlík pracující ve školce, do které chodila i její vnoučata. Předem chodila za rodinami, které jsme chtěli os-

lovit, a vysvětlovala, co děláme. Ne každý řekl ano, ale většinou měli z filmování radost. Slyšeli jsme o novinářích, kteří jezdí na Luník IX za senzací a prosí lidi, aby třeba vyhodili z okna televizi a oni mohli ukázat chaotickou a násilnou čtvrť, ale když lidé slyšeli, o čem je náš film, a zjistili, že nás nezajímá tento úhel pohledu, ochotně se nám otevřeli a my mohli vyprávět jejich příběhy.

Přestože je v centru zájmu vašeho filmu školka, daří se mu vystihnout i nejpálčivější problémy, se kterými se Luník IX potýká, aniž umocňuje jejich násilnou stránku. Nebyly jste v pokušení sledovat do detailů ony konfliktní situace?

Věděly jsme, že chceme poskytnout citlivý a vyvážený portrét čtvrti, který by se neschovával před jejími potížemi, ale udržet si i odstup od jasně negativního obrazu, jak jsem už zminila. Přestože bylo potřeba zmínit její problémy, aby byl jasný kontext, ve kterém děti žijí a školka funguje, v jádru jde o film o jedné školce a několika jejích žácích. Soustředěním se na čtvrť samou, a speciálně na její násilnou stránku, by vznikl naprosto odlišný film.

Díky místní školce mají děti větší naději dosáhnout na lepší vzdělání a rozvinout svůj talent. Ale i ve vašem filmu je cítit nejistota ohledně jejich skutečné budoucnosti. Máte v úmyslu sledovat osudy některých dětí i v budoucnu?

Myslím, že by to byl báječný projekt. V Británii existuje výborný a velmi známý seriál dokumentárních filmů „Up Series“, zaměřený na proměňující se životní osudy skupiny britských dětí rok za rokem, který má mnoho nápodob po celém světě. Momentálně takový projekt ale nemáme v plánu. Obě jsme zapojeny do projektů v jiných částech světa.

Na jaké festivaly se bude film Luník IX hlásit? Kde jej bude možné opět vidět?

Přihlásily jsme se na DOK Leipzig a do Jihlavy a doufáme, že bude k vidění na obou. V příštích měsících se koná několik dalších festivalů, ale tyto jsou nejpravděpodobnější.

Michal Kríž

Francouzský komiks z cest za Romy

Společné dílo tří francouzských autorů kombinující reportážní fotografii s komiksovým vyprávěním, vyšlo ve Francii pod názvem *Des Nouvelles d'Alain* (Alainovy novinky). Po obsahové stránce kniha vychází ze zahraničních výprav fotografa Alaina Kelera za evropskými Romy, jež podnikl během posledních deseti let. Jeho fotografie se v knize objevují mezi kreslenými pasážemi, zpracovanými Frédéricem Lemerciem a Alainem Guibertem. Původně čtyřdílný seriál publikovaný na stránkách revue XXI vychází z cest do Kosova, Srbska, Itálie, České republiky a Slovenska, zachycuje například neveselý osud slovenské osady Letanovce nebo pochod neonacistů v Janově. Poslední z dílů je pak věnován slovenskému tanečně-hudebnímu souboru Kesaj čhave. S jeho členy se Keler vydává na jejich domovské Slovensko a následně s nimi putuje i po francouzských vystoupeních. Komiks vyšel únoru tohoto roku v nakladatelství Les Arènes.

Více info : www.arenas.fr

Po roce zas Refufest

V Praze na Střeleckém ostrově proběhne v sobotu 18. června šestý ročník multikulturního happeningu Refufest. Program, jehož hlavními aktéry budou opět samotní migranti, se snaží nabídnout široké veřejnosti příležitost blíže se seznámit s rozmanitými zeměmi a kulturami prostřednictvím osobního setkání a přiblížit situaci uprchlíků žijících v ČR.

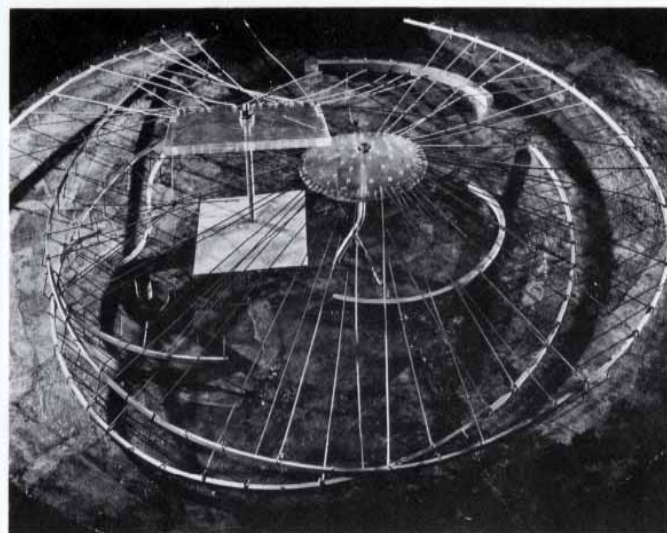
Kromě vystoupení hudebních a tanečních skupin budou v době festivalu otevřeny workshopy, informační stánky zemí třetího světa i stánky nabízející pokrmy tradičních kuchyní.

Více info: www.inbaze.cz

Romský pavilon se vrací na Benátské bienále

V rámci 54. mezinárodní umělecké přehlídky Benátské bienále po čtyřletém odpočinku znovu ožije také projekt představující světové romské umělce. Pod názvem v pořadí druhého romského pavilonu „Call the witness“ se skrývá nejen odkaz k tradičním romským tribunálům, ale především inspirace konceptem otevřeného prostoru, v němž se odehrávají „svědectví“ v podobě uměleckých aktivit, performancí i diskusí. K účasti na projektu jsou přizváni jak současní romští umělci, tak i teoretici umění, romisté, novináři nebo politici reflektující současnost rozličných romských komunit, a schopní tak přispět například k nezávislosti sebepojetí Romů. Důraz přitom klade tým kurátorů na oblast nových médií. Projekt organizuje nadace Open Society Foundations, jeho program bude probíhat v prostorách Palazzo Zorzi, benátském sídle UNESCO do 9. října.

Více info: www.callthewitness.net

Muzejní noc romská

Letošní chomutovskou muzejní noc připadající na 4. června zasvětili její pořadatelé romské kultuře. V Oblastním muzeu v Chomutově se už loni společně představilo celkem sedm místních národnostních menšin, a vznikl tak nápad věnovat každé z nich jeden ročník muzejní noci.

Tu letošní otevře v kostele sv. Kateřiny vernisáž výstavy *Romská socha*, pocházející ze sbírky Muzea romské kultury v Brně, která zde bude k vidění až do 14. srpna. Během večera vystoupí celkem osm souborů a skupin hudebních i tanečních, ve sklepích chomutovského muzea zahraje divadlo Navenek romskou pohádkou, číst se bude z romské poezie a beletrie, a v každou celou hodinu poběží v kostele sv. Kateřiny projekce nového dokumentárního snímku ROM_ID.

Více info: www.muzeum-cv.net

Romští kováři v Těšanech

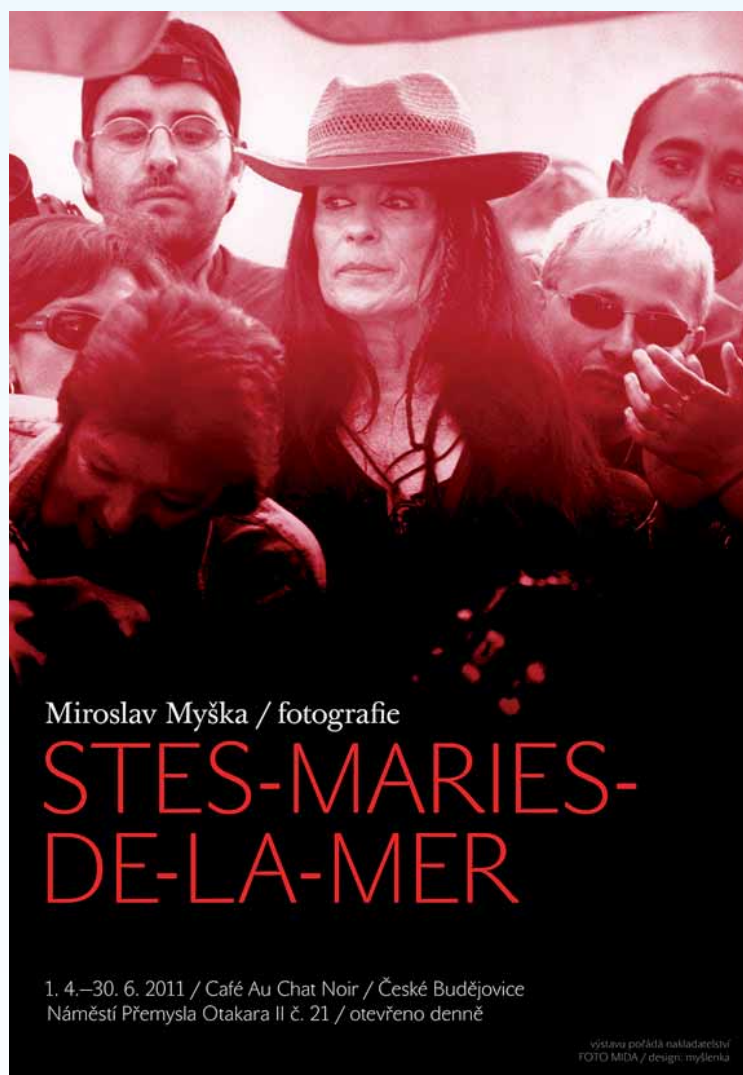
Technické muzeum v Brně otevře 3. června ve spolupráci s Muzeem romské kultury v Brně výstavu Romští kováři. V kulturní památce těšanské kovárny nedaleko Brna budou až do 2. října k vidění fotografie a sbírkové předměty z Moravy, Slovenska, Rumunska, Bulharska a Indie, přibližující jedno z tradičních romských řemesel.

Více info: www.technicalmuseum.cz

Za Sárou do Českých Budějovic

Pravidelně se na konci května v přímořské oblasti Camargue na jihu Francie koná pouť, jež se během své dvousetleté tradice stala slavností především romských poutníků. Ti sem přijíždějí hned z několika evropských zemí, aby uctili svatou Sáru, patronku Romů. Několik dní před poutí 24. května se městečko postupně plní a v rytmu flamenca graduje festivalová atmosféra. Událost zachytil v roce 2001 také Miroslav Myška na fotografiích, které jsou do konce června k vidění v českobudějovickém Café Au Chat Noir.

Více info : www.fotomida.cz/akce-a-vystavy

Dvanácté výročí romského snu

Dvanáctiletou historii literární a výtvarné soutěže pro žáky, kteří umí romsky, s názvem Romano suno (Romský sen) představí stejnojmenná výstava ve dvoraně společnosti Siemens ČR. Osmnáct velkoformátových plakátů a sborníky ze všech ročníků soutěže (možno i zakoupit) bude vystaveno od 13. června do 22. července. „Smyslem soutěže je umožnit dětem popsat svět kolem sebe vlastníma očima a uplatnit znalost jazyka, který se ve veřejném prostoru běžně nevyskytuje,“ píše v anotaci k výstavě zástupce pořádající organizace Michal Kryl z Nové školy, o.p.s. Zajděte se podívat, jak se jim to daří... Pokud to nestihnete v Praze, můžete zavítat do Prachatic či Železného Brodu a na mnohá další místa.

Více info: www.novaskola.org

Hnedý Cigán, Čierny pes

Kávošo Rom, Kálo žukel

Karol Lazár

Rómovia vtedy žili v dávnej Indii. Nik ich nerozlišoval, žili v jednom kmeni, živili sa kováčstvom a niektorí členovia kmeňa hudbou. Boli ako každý iný kmeň. V tých časoch žilo veľa čarodejov a mágov. Veštili ľuďom budúcnosť, šťastie, lásku. V tom čase žila aj jedna veľká panovníčka, volajme ju Ester. Obklopovala sa hviezdármi, kúzelníkmi, lebo verila, že raz jej pričarujú potomka. Ale roky ubiehali a ona bola stále sama. Mágovia neboli schopní jej pomôcť. Jeden krásny slnečný deň sa pani rozhodla, že sa pôjde pozrieť medzi ľud na trhovisko. Ako tak chodí hore dolu tržnicou, padla jej do oka stará žena sediaci v samom rohu tržnice. Mala oblečené krásne šaty, ktoré boli posiate samými pestro farebnými kvetmi, na hlave mala červenú šatku uviazanú vzadu do uzla, vlasy dlhé, biele sťa sneh jej padali na plecia. Bolo jasné, že ju jej výzor očaril, stála tam ako soľný stĺp a nezmohla sa ani na slovo.

„Kto si starena?“ opýtala sa po chvíli.

Žena sa na ňu pozrela a vraví: „Ja som Gizela z kmeňa Rómov a viem, čo ťa trápi, pani moja. Chcela by si dieťa, krásne ako krv a mlieko. Už som ťa dávno čakala. Mám pre teba také bylinky, že do jari porodíš krásneho syna.“

„Si odvážna, keď si trúfaš na to, čo nedokázali moji najlepši kúzelníci a mágovia počas dlhých rokov, ale ak ma sklameš a nesplníš čo sľubuješ, dám ťa rozštvrtiť a hodím ťa besným psom. Ale ak sa tvoje slova naplnia pravdou, budeš sedieť po mojom boku do konca tvojho života a ľud z tvojho kmeňa budú uznávať všetky kmene.“

Gizela sa odobrala s paňou do jej veľkého a krásneho domu. Tam jej miešala po tri dni odvary, aké ešte pani v živote nepila. Hlava sa jej krútila a nespala tri noci.

Keď to všetko skončilo, Gizela ju vzala za ruku a vraví: „Náš pán je dobrý a tebe dal dar, ktorý dostaneš v deň letného slnovratu.“

Pani plná očakávania sa s ňou rozlúčila. To, čo sa deje u pani Gizely sa však donieslo do uší aj mágom, a neboli z toho vôbec radi, ba naopak boli strašne rozčúlení. Veď by prišli o svoje privilégia, keby sa to všetko podarilo. A tak najuznávanejší z nich Čačarap, tak ho volali, sa vybral za paňou do jej domu.

„Čo to robíš moja pani, veď tá hlupaňa ťa chce skántriť. Veď my veľkí mágovia by sme museli o takých bylinkách vedieť.“

„Počkajme do slnovratu, a potom sa uvidí.“ vraví pani.

A tak čas plynul a pani pomaly priberala a priberala. Mágom to však vôbec nebolo po chuti a kuli plány, ako by si svoje miesta udržali, pretože tušili za sa vec vydarí.

Večer pred slnovratom mali plán hotový, vkradli sa panej do domu a čakali čo sa bude diať. Presne o polnoci začala mať pani strašné

bolesti, kričala o pomoc a zmietala sa vo veľkých bolestiach. Zrazu však nastalo ticho a izbu zalial detský plač. Pani to však nevedela, lebo upadla do bezvedomia. Porodila krásneho zdravého chlapčeka.

Na túto chvíľu čakali mágovia, zobrali milého chlapčeka a na jeho miesto dali malé čierne psička. Keď sa pani prebrala a uvidela čo leží vedľa nej, hrôzou skoro zomrela.

Na druhý deň dala privolať mágov a kúzelníkov z celej svojej krajiny a vraví: „Mali ste pravdu moji milí, tá Gizela ma oklamala, skoro som zomrela pre nič za nič. Chcem, aby ste ju zakliali, aj jej kmeň, aby ju všetci aj jej kmeň od tejto chvíle volali Cigánka, lebo ma ocigánila, oklamala a aby boli naveky ako túlaví čierni psy a nemali nikdy pokoja, aby ich všetky ostatné kmene nenávideli. Rozožeňte ich do všetkých končín sveta a na večné časy nech sú podradná rasa.“

A tak sa aj stalo. Gizelin kmeň rozohnali do všetkých kútov sveta, aby naveky žili oddelene a ich národ sa nikdy nespojil v jeden celok.

Všade, kde prídu, ich odháňajú a volajú ich cigánsky čierny psy. Ale členovia kmeňa, keď sa náhodou stretnú aj v týchto časoch, aj keď sa nepoznajú, sa pozdravia, lebo im ostalo v duši, že raz niekde žili spolu a niekedy v predchádzajúcich životoch sa poznali.

Tento príbeh je možno pravdivý, možno nie, ale náš národ bude na večné časy prekliaty prenasledovaný všade, kde sa usadí a bude chcieť žiť. Budú ich volať HNEDÝ CIGÁN, ČIERNY PES a na večné časy ostanú cigánmi.

Ande kdo časó trajinas le Rom andi India. Sas sar áver nípo, sa ketháne, kerenas sar kováčura taj vareko gilabenas taj bašavenas. Sas sar o áver nípo. Ande kodo časó trajinas le but čovaháňura taj mágura. Phenenas so avla, bacht kamimo. Trajindas kote vi jejkh bári ráji, bušolas Ester. Paša la sas but mágura taj čovaháňura, save nge pašalas hoť kerena te avel la šavouro. Kel e berš žanas, taj vou sas mindig korkouri. Le mágura čižanenas te keren lake, so kamel. Jejkh šukár dejs phendas peske i ráji, hot žal po pijarco te dikhel but nípo. Sar kote phírel opre tejlje po pijarco, dikhel la phúra savi bešel korkouri. Sas pejr la le but škár gáda, taj pe gáda sas nađon šukár báre luludfa, po šejro sas la loulo dikhlo, lake bal lungo, párne sar jiv.. La rájake tecindas kodi phúri, tordolas kote tak náštík žalas katy.

„Ko sal, phúrej?“ pušol pak perco.

Vou dikhas pejr la, taj phenel: „Me sim Gizela ande le Rom taj žanav soj fo phárimo, ráji muri. Kames šukár šavoures sar rat taj thut.. Si ma kecave bylinky, hoť pi jar avla tu šavouro.“

„Sal zuráli, kana gindis, hoť keresa kodo, so čižanenas mure majbáre mágura taj čovaháňura le but berš, ke kana chochaves am taj čikeresa so phenes, dou tu te keren anda tu štár taj te chan tu le žukle. Ke kana keresa so phenes taj avla sa čačimo, bešesa paša ma ži kana meresa taj fo nípo sa uznávallja.“

Gizela gejlaster la rájasa ando lako šukár kher. Kote kiravelas lake trín dejs le odvarura, save kadi ráji ande lako trajo inke čipillas..Lako šejro zalisaľas taj trín dejs čisovelas.

Taj kana kerdas má sa, las la rájako vast taj phenel: „ Amáro raj lášoj, taj tuke das o prezento, savo dikhesa kana avla o kham po čejri majbut časó.“

Ráji muklas la te žal. Ke kodo so kerdas i Gizela šunde vi le mágura, taj čitecindas lenge, nađon chojajle. Kana i Gizela kerla kodo so phenel, čavna voun le majbáre taj čikamela le má i ráji .Taj o májbáro and ale o Chačarap,, kadej bušolas, geľlas pala ráji ande lako kher..

„So keres kado, ráji muri, kodi phúri kamel te mundárel tu . Ame le báre mágure site žanas hoť si kecave bylinky sar phenel.“

„Lešin kana anla o kham po čejri majbut časó, taj apal dikhana.“ phenel i ráji.

Taj o časó žalas taj ráji thúllilas taj thúllilas .Le mágonge čitecindas kado tak gindinas sar kerena te aven voun le majbáre taj te del feri lenge i ráji barvalimo, ke má žanenas hoť i phúri Gizela kerdas kodo, so phendas.

Ráti anda dejs kana avla o kham po čejri majbáro , geľle ande la rájako kher taj lešinde so avla. Pi dopaš rat kezdeinde la rájake báre dukha, nađon cipinkerlas taj le dukha sas nađon igen báre. Ke jejkh perco sa ášilas, tak andi soba kezdeinas te rovel o šavouro. Ke i ráji čišundas ke perlas tejlje le dukhendar taj čižanelas pestar. Kerdilas lake šukár sasto šávo.

Pe kado perco lešinde le mágura, las le cignes taj dine kote ká sas le cigne kále žukles. Kana užtilas i ráji opre taj dikhas so pašťol paša la, šaj merlas.

Po áver dejs dala ste avel ká late le mabáre mágura taj čovaháňura so sas pi luma taj phenel

„Čačimo sas tume, kodi Gizela chochadas ma, šaj merous. Kamav akhánik te ánkozin la, taj vi lako nípo , Te phenen lake Romni, ke chochadas ma, taj te avel mindig sar le žukle kále te čavel le šoha páča, taj te čikamen le koni. Našaven le pi cára luma, sakones áversar taj te aven sorro trajo le čorre.

Taj kadej vi kerde. La Gizelako nípo našado andi luma, te naaven šoha ktháne, taj te trají sako korkouro. Sa ká avna phenen lenge romáme kále žukle. Ke kana resen vi akhánik le rom, vi kana čipinžáren pe, vorbin pesa ke ande lengi voudi si, hoť varekna sas keháne taj sa pinžárenas pe, ke trajinas ketháne sa o nípo.

Kado fĵma čáčoj, fajma niči, ke amáro nípo mindig avla ánkozindo taj čorro kote ká bešela.

Phenena amenge KÁVOŠO ROM, KÁLO ŽUKEL taj mindig avasa le rom.

>> Rozhovor s truckerkou H. Krobotovou (RV 4/2011)

Ladislav Bílý · ★ Nejlépe komentující · Přátelé uživatele Romano Vodří

Hezký článek. Líbí se mi otevřenost. Přeji hodně úspěchů v novém zemi.

👍 1 · To se mi líbí · Odpovědět · Moderovat · Přihlásit odběr · 03 červen v 11:55

Dasenka Ho

ZDRAVIM, ja nemyslim, ze v tom je otevrenost, ale hodne zvelicovani a nedela to dobry dojem pro urady..

To se mi líbí · Odpovědět · Moderovat · 03 červen v 13:31

Eva Cinova · Přátelé uživatele Drahomír Radek Horváth

Přeji mnoho zdaru a štěstí ,moc pěkný článek.

To se mi líbí · Odpovědět · Moderovat · 03 červen v 15:46

Daniela Cincibusová · ★ Nejlépe komentující · UJEP Olomouc, PdF, obor speciální pedagogika

Klobouk dolů. Jste skvělé!

👍 1 · To se mi líbí · Odpovědět · Moderovat · Přihlásit odběr · 02 červen v 20:11

Dasenka Ho

Zdravim, tak ten zacatek je rozumny, ale ke konci si to dorazila, utikas, ale chces se vratit? tohle caje ani nerikej, nikde! Nevim, jesli uz mas pobyt, ale tahle konecna odpoved je pro Tebe hodne spatna, pohopila jsem, ze z tvojich odpovedi to same, jak od vseh Romu, co se jim libi jen love, ze jim nikdo nenadava a to vse... Mam zkusenost tak vim, co rikam, Penize v Kanade nejsou vsechno...budoucnost a bezpecnost nasich deti je pro nektere Romy dulezitejsi a proto jsou tady a dekujeme Bohu za to a díky Kanade... to by jsis mela uvedomit. Jinak Preju vse dobre..

>> Esej: Tváře romštiny (RV 4/2011)

Vážený pane Elšíku, velice zajímavý článek, který jsem si s chutí přečetl. Jen pár drobných poznámek. Ze svých zkušeností na toto téma se v jistých časech vedly žhavé diskuze o standardizaci romského jazyka. Zejména na úrovni zahraničních expertů. Některých seminářů jsem se osobně zúčastnil. Bylo zajímavé sledovat názory obhájců i odpůrců této teze. Osobně si myslím, že kodifikace a zaškatulkování romského jazyka není možné vzhledem k jeho různorodosti. Stanovit jednotná a ucelená pravidla by se v praxi jen těžko uplatňovala. Navíc to řada Romů považuje za nesmysl. Proč bychom něco takového potřebovali? Spíše je to vnímáno jako snaha gádžů opět Romy diverzifikovat a kategorizovat. Což v souvislosti s historií vnímají velmi citlivě. Obsáhlý materiál k této otázce vypracoval můj dlouholetý přítel prof. Yaron Matras z University v Manchesteru. Stojí za to si ho přečíst.

Ondřej Giňa

Názory, podněty, nápady k časopisu Romano Vodří posílejte e-mailem na romea@romea.cz, poštou na ROMEA, o. s. (Žitná 49, 110 00, Praha 1) nebo vyjádřete svůj názor na www.facebook.com/romanovodi

Ročník: IX
Číslo: 5/2011
Vychází: 15. 6. 2010
Cena: 20 Kč
Předplatné: 18 Kč

Vydavatel:
ROMEA, o. s.
Nad Primaskou 38,
100 00,
Praha 10

Vychází za podpory
Ministerstva kultury ČR
IČO: 266 13 573

Adresa redakce:
ROMEA, o. s.,
Žitná 49, 110 00, Praha 1
tel./fax:
257 329 667, 257 322 987
e-mail:
romea@romea.cz
internetová adresa:
www.romea.cz

Šéfredaktorka: Jarmila Balážová / Editorka: Kateřina Čopjaková
Internetové vydání: Zdeněk Ryšavý
Jazykové korektury: Marcela Nejedlá, Lada Viková
Grafika: Jiří Miňovský / Romské překlady: Eva Danišová
Inzerce: Zdeněk Ryšavý / Předplatné: Kateřina Čopjaková

Osvět a tisk: Studio WINTER, s.r.o. Rozšiřuje: Dub s.r.o.
Periodicita magazínu: měsíčník
Registrační číslo MK ČR: E 14163

MODERÁTORKA JÍLKOVÁ UŽ NEVÁŘÍ
POLITIKY V NOVÁCKÉM KOTLI...

MÍSTO TOHO VEŘEJNOPRÁVNĚ ŘÍKÁ
"MÁTE SLOVO!"

A JAK JE VIDĚT, ANI TELEVIZE VEŘEJNÉ SLUŽBY SE BULVÁRII NEBOJÍ

BLA BLA BLA
BLA BLA BLA
BLA BLA BLA
BLA BLA BLA
BLA BLA BLA
BLA BLA BLA
BLA BLA BLA
BLA BLA BLA

...BĚHEM POŘADU S POSLANKYŇÍ ŘÁPKOVOU, STAROSTY A NĚKOLIKA ROMY KDV SE VŠICHNI PŘEKŘIKOVALI
A OBVIŇOVALI JEDEN DRUHÉHO, MODERÁTORKA NABÁDALA PŘÍTOMNÉ: "MLUVTE ZA VŠECHNY ROMY!"

TROCHU ZVLÁŠTNÍ MYŠLENÍ V ZEMI OSLAUVJÍCÍ OBČANSKÝ PRINCIP NE?

..VRRRR...

UŽ ZBÝVÁ JENOM... ..NAUČTE SE VŠICHNI ŽTĚKAT STEJNĚ!!